



Konferentie
Nederlandse
Religieuzen

knr

bulletin

jaargang 10 • nummer 4 • oktober 2007

Had ik de liefde niet... Met dit bulletin-in-een-nieuw-jasje luidt de KNR een onstuimig najaar in, boordevol activiteiten. Daarvan noemen we er slechts drie. Allereerst was daar de Nationale Vredesdag voor Religieuzen, die elk jaar in september ruim driehonderd bewogen zusters naar Den Bosch trekt. Dan volgt begin oktober de publieksmanifestatie STILTE, VERBONDHEID, BEZIELING, die bedoeld is als een steen in de vijver. De kringen die daarbij ontstaan zijn belangrijker dan de steen zelf. In een nieuwe aflevering uit de serie Herbronning vergelijkt Pierre Humblet het congres met de grootschalige bijeenkomst destijds bij het Meer van Tiberias. En dan is er nog de uitreiking van de eerste religieuzenprijs, in het leven geroepen om mensen te bevestigen, die in de voetsporen van religieuzen treden.

De Nederlandse religieuzen zijn dus volop in beweging. Hiermee weerspreken zij de berichten in bepaalde media dat zij de keuze voor het religieuze leven als irrelevant en gedateerd afschrijven. Integendeel! Zij kiezen voor toekomst en zoeken bewust het gesprek, omdat zij er van overtuigd zijn dat een gezamenlijke zoektocht vruchtbaarder is dan het hameren op het eigen gelijk. Ook hun streven naar meer gerechtigheid en vrede in het hiernumaals gaat onverminderd voort. Daarin blijven zij trouw aan de weg zoals die ons is voorgeleefd door Jezus van Nazareth. En religieuzen laten zich inspireren door anders-geroepenen, zoals de winnares van de religieuzenprijs 2007: Maartje Romme. Zij leerde door haar moeder de beroemde brief van Paulus aan de Korintiërs kennen (1 Kor 13). Dat is typisch een tekst die al generaties van mensen heeft geïnspireerd en die binnen de individuele levensloop gaandeweg aan betekenis en diepgang wint:

Al sprak ik de talen van alle mensen en die van de engelen – had ik de liefde niet, ik zou niet meer zijn dan een dreunende gong of een schelle cimbaal. Al had ik de gave om te profeteren en doorgrondde ik alle geheimen, al bezat ik alle kennis en had ik het geloof dat bergen kan verplaatsen – had ik de liefde niet, ik zou niets zijn. Al verkocht ik mijn bezittingen omdat ik voedsel aan de armen wilde geven, al gaf ik mijn lichaam prijs en kon ik daar trots op zijn – had ik de liefde niet, het zou mij niet baten. (...) Nu kijken we nog in een wazige spiegel, maar straks staan we oog in oog. Nu is mijn kennen nog beperkt, maar straks zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben. Ons resten geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de grootste daarvan is de liefde. [Nieuwe Bijbelvertaling, 1 Kor 13,1-3;12-13]

inhoud

Besturen	4
• <i>Breek de macht van het kwaad</i> In gesprek met zr Aloysa van Amersfoort	4
• Bestuurswisselingen	7
• Religieuzenprijs 2007	8
• <i>Gouden hart en gouden handen</i> pater Math van Kampen door Wim Swüste	10
Vrede & Gerechtigheid	8
• <i>Nationale Vredesdag 15 september 2007</i> door Commissie Vredesvraagstukken	11
• <i>Een missionaire kerk voor Latijns-Amerika</i> door Tom Boesten	12
• <i>De toekomst van Europa</i> door Piet Struik o.p.	14
• Justitia et Pax internationale steun voor Dalit-vrouwen	15
Varia / korte berichten	10
• Priester gevraagd	16
• Vertaalwerk UCESM	16
• Ouderenvakanties in Paviljoen de Heihoef	16
Projecten	17
• Spirit in Roosendaal	17
Bijeenkomsten	18
• <i>Vast, vloeibaar en verdampt</i> door Tom Boesten	18
• Bijeenkomst kleine congregaties 4 september 2007	19
Boeken & brochures	20
• <i>Heilig moeten</i> . Marjet Derks	20
• <i>Spiritualiteit als levenskunst</i> . Benoît Standaert	21
• <i>Religie. Na de grote verhalen</i> . Ad Willems	21
• <i>Herinneringen aan frater Andreas</i> . Charles van Leeuwen	21
• <i>Vierentachtig verdiepingen</i> . Adri Bosch	22
• <i>Ten dienste van de medemens. Nederland en de Broeders van Liefde</i> Ad Maas et al	22
Internationalisering	23
• <i>Religieus leven in Nederland: mono-, multi- of intercultureel?</i> Gerard Moorman	23
Religieus leven	25
• <i>Vasthouden, volhouden en vrucht dragen</i> . 175 jaar scmm	25
• <i>Missionaire presentie en de traditie van de Foucauld</i> . Gerard Moorman	27
• <i>Waar zullen we brood halen?</i> Gedachten over herbronning (9) Pierre Humblet	29
Agenda	32



Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt per vijf maal per jaar. Middels dit bulletin wil de redactie de religieuzen in Nederland en hun bondgenoten informeren over ontwikkelingen die zich afspelen in de wereld der religieuzen in brede zin. De redactie behoudt zich het recht voor om toegezonden kopij in te korten. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt een exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van commissies van de KNR het blad. Afzonderlijke gemeenschappen en individuele religieuzen kunnen het bulletin op aanvraag toegezonden krijgen. Artikelen mogen met bronvermelding overgenomen worden.

Illustratie voorzijde: 'Opstanding' van Math van Kampen ofm conv

Vormgeving en lay-out: Vormweijts, Nijmegen

Druk: Drukkerij Berne, Heeswijk-Dinther

KNR-afdeling communicatie, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch

T: 073 - 6921321, F: 073 - 6921322, E: communicatie@knr.nl

www.knr.nl / www.religieuzen.nl / www.bewogenheid.nl

..... ➤ **Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: 22 november 2007**

Besturen

'Breek de macht van het kwaad'

In gesprek met Zr Aloysa van Amersfoort

Zr Aloysa van Amersfoort is lid van de zusters van Liefde te Schijndel, een religieus instituut met een opbouwend-kritische inslag. Zij is voorzitter van de Commissie Vredesvraagstukken, die elk jaar in september de Nationale Vredesdag voor Religieuzen organiseert. Al decennia lang zet zr Aloysa zich in voor mensen-in-de-knel. Zij is de drijvende kracht binnen een solidariteitsgroep voor Koerden en is lid van de Commissie Vrouwencontacten van de KNR.

Jeugd

Zr. Aloysa van Amersfoort (Den Helder, 1930) groeide op in een groot gezin. Onder de acht kinderen waren er twee tweelingen. Aloysa hoorde bij de oudste tweeling.

Aloysa: Mijn ouders waren kerkbetrokken mensen en hadden sympathie voor religieuzen in de regio: de zusters Dominicanessen van Voorschoten, de Juliaantjes en de zusters Augustinessen van Heemstede. Ook pastoors en kapelaans stonden hoog in aanzien.

Vader had een auto en heeft ooit de bischop mogen rijden. Dat was een hele eer natuurlijk. We vormden een gelukkig gezin, leerden zwemmen en waren bij de gym. Als kind hielden we goed in de gaten welke oom en tante het rijkst gezegend waren qua kindertal. De katholieke waarde van een groot gezin kwam er spelenderwijs in...

De Tweede Wereldoorlog vormde een beslissend tijdperk voor Aloysa en haar familieleden.

Eén gebeurtenis in het bijzonder staat Aloysa nog haarscherp in het geheugen gegrift:

Op 28 juni 1940 was er een nachtelijk bombardement op de stad en daarin

raakten we elkaar allemaal kwijt. We waren om veiligheidsredenen al in een buitenwijk van Den Helder gaan wonen. Mensen vluchtten vanuit de binnenstad en kwamen langs ons huis. Toen viel er een bom midden in die menigte, waardoor er een onbeschrijflijke paniek uitbrak. De ontredding was totaal. De volgende dag is heel Den Helder leeggestroomd. Wij gingen uiteindelijk naar een tante in Schijndel, die zelf twaalf kinderen had en kwamen bij de zusters op school.

Uiteindelijk gingen we na verloop van tijd allemaal terug naar Den Helder, waar vader zijn werk had als accountant. Ons eigen huis was inmiddels afgebroken op last van de bezetter.

We zijn in de oorlog in totaal 16 keer verhuisd. Gedurende het laatste oorlogsjaar tijdens de hongerwinter - waren we geëvacueerd in de Wieringermeer. Die prachtige polder werd drie weken vóór de capitulatie door de Duitsers onder water gezet. Het was lente...

Het beeld dat wij ons door deze intense oorlogservaringen van onze ouders hebben gevormd is onuitwisbaar: krachtige mensen met een indrukwekkend improvisatievermogen en grenzeloos, waar het ging om ons leven.

Werken

Na de tweede wereldoorlog voltooidde Aloysa de kweekschool en werkte de eerste twee jaar als onderwijzeres vanuit het ouderlijk huis in Den Helder. Aloysa: Ik weet nog, dat ik met mijn moeder een hoedje ging kopen voor het sollicitatiegesprek. Ik was net 19 jaar en kreeg de eerste klas met 50 kinderen in Breezand. Aangezien ik uitsluitend mannelijke collega's had, moest ik in alle klassen ook gym-en handwerkles geven aan de meisjes. Mijn eerste schooldag viel samen met een schoolreisje. Een boottochtje over het Noord-Hollands kanaal - met fanfare en al - bracht ons naar Schoorl, waar we ons vermaakten op een grote open plek in de duinen.

Aloysa was thuis de eerste, die geld in het laatje bracht. Met tien dagen les geven verdiende zij 160 gulden. Wat een fortuin!

Aloysa werkte het eerste jaar in Breezand, het tweede in Den Helder. Geleidelijk groeide in haar het verlangen om God en geloven een meer waarachtige plaats in haar leven toe te kennen. Toen zij wilde intreden zeiden haar ouders: 'Als jij dat echt wilt, dan mogen we je toch niet tegenhouden'. In 1951 zette Aloysa die stap

en trad in bij de zusters, bij wie ze in de oorlogsjaren onderwijs genoten had. Die eerste jaren van haar kloosterleven noemt zij voor zichzelf een dualistische periode. Er was een sterk contrast tussen hemel en aarde, tussen geest en lichaam, tussen zelfheiliging en betrokkenheid op je werk. Aloysa: In die jaren was al voelbaar, wat later uitgesproken werd, namelijk dat het kloosterleven voor een deel bestond uit uiterlijkheden en futiliteiten. We waren dan ook opgetogen door het Aggiornamento van Johannes XXIII, die de ramen en deuren openzette voor de noodzakelijke aanpassingen. We hebben de tijd genomen om grondig hoofd- en bijzaken van elkaar te onderscheiden. Ik herinner me discussies over de afschaffing van de Katechismus en de betekenis daarvan. Leerstelligheid - niet je eigen geweten of je innerlijke beweging - was eigenlijk de norm voor moraliteit. Liturgische studiedagen vanuit de abdij van Berne en de 'pastorale gesprekken' georganiseerd door Mgr Bekkers hebben veel voor me betekend. Ik herinner me een conferentie van pater Schilder, die onder meer vertelde dat er in Rome werd beweerd dat er vijftig jaar nodig zouden zijn om te herstellen, wat door Vaticanum II was losgemaakt. Dit was niet bedoeld om ons enthousiasme te temperen, maar om duidelijk te maken, dat de vernieuwing al snel een tegenbeweging had opgeroepen. Nog vaak heeft Aloysa terug moeten denken aan deze realistische woorden van pater Schilder. En nog steeds is er regelmatig een aanleiding om diens waarschuwing in herinnering te roepen...

Aloysa werd gevraagd om pedagogiek te gaan studeren en dat heeft ze - na het overwinnen van haar aanvankelijke weerstand - met veel plezier gedaan. Aloysa: In het onderwijs stond toen ook veel ter discussie en die vrijheid



In het midden: Zr Aloysa

werkte enthousiasmerend. We voerden diepgaande gesprekken en voelden ons pioniers van een nieuwe tijd, die kansen bood om zelf vorm te geven aan wat ons bezielde. In 1963 werd ik directrice van een opleidingsschool voor kleuterleidsters. In die opleiding werden de gezagsverhoudingen tussen leerlingen en docenten gedemocratiseerd. Ons team bestond uit allemaal jonge docenten. We hebben heerlijk gewerkt met gemotiveerde leerlingen, die zelfbepaalden of ze lessen wilden volgen vanuit het idee dat ze zelf verantwoordelijk waren om al dan niet iets op te steken tijdens hun opleiding. Dat kinderen weinig leren van het opdreunen van teksten was een nieuw inzicht, waarin het belang van eigen ervaringen werd onderkend. Wanneer je zelf iets mee hebt gemaakt en het door jezelf is heengegaan kan het beklijven. Het is wezenlijk om te weten, wat je beweegt en waarom je in beweging wilt komen. In die tijd zijn onze kleuterleidsters- in- opleiding opgeroepen om in schooltijd deel te nemen aan een demonstratie tegen de uitbreiding van het vliegveld 'Welschap'. Als docenten stimuleerden wij hen om zich bewust te worden van hun motieven voor dit protest.

Besturen

Aan haar inspirerende baan in het onderwijs kwam een einde, toen Aloysa in 1970 deel ging uitmaken van het bestuursteam, waarvan zr Veronique van Woerkum de leiding had.

Het was het bestuursteam na het vernieuwingskapittel. De visie op de congregatie werd toen kort en bondig aldus verwoord: als geloofsgemeenschap gericht zijn op een betere wereld. Het programma van de vormings- en bezinningsdagen sloot hier op aan.

In die context raakte Aloysa's politiek bewustwordingsproces in een stroomversnelling door de ervaringen van haar medezusters in Chili. Dit was na Indonesia, Curaçao en Zambia het vierde missiegebied van de congregatie. In Chili was een groep zusters, die niet meer in grote kloosters leefde, maar tussen de mensen in de armenwijken. Zij werkten mee aan de opbouw van het socialistisch experiment van president Allende totdat hieraan in 1973 door de staatsgreep van Pinochet een einde kwam. Het was voor de zusters

zo gevaarlijk, dat zij er niet meer konden blijven wonen.

Aloysa: *Dat was ongehoord in onze congregatie en ook schokkend om als zusters niet meer gewenst te zijn. De vraag naar het verband tussen religieus leven en politieke inzet hield ons plotsklaps heel intens bezig. Ook voor de congregatie was het belangrijk om hier goed over na te denken. Daarom organiseerden wij informatie/vormingsdagen over geloof en politiek.*

De witte paters en zusters hadden eerder iets soortgelijks meegemaakt en daarom werden zij uitgenodigd als gastsprekers. In het daarop volgend kapittel werd de AIM-dienst opgericht. Deze stond voor Analyse, Informatie, Motivatie. Een grote groep zusters meldde zich hiervoor aan. Men zocht bewust naar de krachten die werken binnen de maatschappelijke en politieke gebeurtenissen en structuren. Welke belangen domineren daarbij, welke bevolkingsgroepen profiteren ervan en wie valt hierdoor buiten de buiten de boot? En... tenslotte welke keus maken wij religieuzen dan?

De ontwikkelingen in Chili en de AIM dienst hebben als een motor gewerkt in de verdieping van het bewustzijn van diverse medezusters. Hierdoor was hun belangstelling gewekt voor vraagstukken van gerechtigheid en vrede. Terwijl voorheen de nadruk lag op evangelisatie en liefdewerken was vanaf dat moment duidelijk, dat schuldige structuren moeten worden blootgelegd. Voor ons was dat een nieuw inzicht, maar het is al te vinden bij de profeet Amos, die vele jaren vóór Christus leefde.

Er waren ook enige medezusters, die zich aansloten bij de Calama-groep, die zich vanuit Chili in Nederland vestigde. Kenmerkend voor deze vernieuwende groep religieuzen was dat de leden zich engageerden in de wereld van de laaggeschoolde arbeiders. De Calamagroep koos bewust voor drie vormen van

communicatie: over de ervaringen op de werkvloer, over de eigen persoonlijke ontwikkeling en over de bronnen van inspiratie. Deze drie vormen van communicatie hebben ons als bestuur geïntrigeerd en geïnspireerd.

Een uitdaging hebben we ook ervaren in de Christen-Turken, die na de bezetting van de St. Jan in een leegstaande kleuterschool tegenover het Moederhuis onderdak vonden. Het bracht vluchtelingen heel dicht bij ons. Veel zusters hebben zich naar vermogen voor hen ingezet. Nog steeds bestaan er warme contacten over en weer.

Oud, en tóch

Aloysa: Er zijn veel manieren van engagement met het lot van je medemens. Je leeftijd stelt grenzen, maar 'mensen tot naaste zijn' blijft altijd mogelijk. Aloysa raakt het niet beu om haar stem te verheffen tegen systemen, die armen voortbrengen, zoals het neo-liberalisme en de globalisering. Zij ervaart 'Anders-globalisten' als bondgenoten, want zij trekken zich het lot van de gekwetsten aan. Samen met huisgenoten en anderen heeft zij twee maal Koerdistan bezocht. Haar betrokkenheid bij het lot van de Koerden - overigens voortgekomen uit haar vredesactiviteiten - heeft onder andere geresulteerd in de oprichting van Cizera Botan, een Stichting die fondsen werft ten behoeve van Koerdische moeders en kinderen. Het fonds genereert een modaal jaarinkomen door het landelijk inzamelen van tweedehands kleding. Nu is de tijd gekomen, dat deze Stichting in andere handen moet overgaan. Het proces tot overdracht aan tot Nederlander genaturaliseerde Koerdische vrouwen is in gang gezet. Maar solidariteit met Koerden is niet meer weg te wissen uit haar leven; er zijn veel vriendschappelijke contacten uit

voortgekomen. Er zijn trouwens ook banden met andere vluchtelingen. Vaak mocht Aloysa ervaren, dat zij haar de ogen openden voor de zelfsprekendheden in onze samenleving. Voor Nederlanders is het heel normaal dat zij een dak boven hun hoofd hebben. Schrijnend is het dan wanneer een kind van vluchtelingen, dat al zeven jaar in een noodopvang woont, blij is met een aquarium voor zijn visjes: 'Zij hebben nu een huis, maar het zijn dan ook Nederlandse visjes.'

Aloysa en haar medezusters geloven in 'de hoop, die niet sterven wil'. In het blad van haar congregatie is er een rubriek onder die titel. Daarin kan elke zuster verhalenderwijs van dat geloof getuigen. Nu de tijden veranderd zijn en de zusters gezamenlijk ouder worden is er een behoefte om te zoeken naar andere manieren om gestalte te geven aan congregatieleven. Onlangs heeft een vijftigtal zusters gezocht naar de kernwaarden van hun congregatie. De oogst bestond uit zeven essentiële waarden: de straat, onze vroegste ogen, de vis, de derdewereld vrouw, het anker, open ogen en de voeger, die de zusters samen één en heel maakt. Aloysa: Wij worden allemaal geraakt en meegenomen in het verhaal van Jezus van Nazareth. We proberen dat te verstaan en af en toe grijp je je vast aan een tekst, die je belangrijk vindt. We zien dat het ontwrichtend werkt, wanneer alles enkel en alleen gericht is op persoonlijk heil. De liberale ideologie waarin ieders persoonlijke vrijheid en de eigen verantwoordelijkheid centraal staan ondergraaft de solidariteit. Vandaar dat Aloysa zich herkent in dit citaat van Huub Oosterhuis (uit: Een huis waar alles woont): Ik zou graag een keten van huizen zien ontstaan – en aangrenzende: opvanghuizen voor asielzoekers,

gastverblijven, kloosters van de eenentwintigste eeuw, communauten waar ook ongewone, onmogelijke mensen kunnen wonen; samen met gewone, voor het snelle leven van de komende eeuw iets meer toegeruste mensen. (Ik) Zou graag een netwerk van huizen zien ontstaan waar het grote 'land-wij mensen-alles voor allen'-verhaal wordt gelezen, gespeld, gezongen, ondervraagd, uitgelegd, betwijfeld, aangevochten, bepleit en weer gezongen alsof het leven er vanaf hangt. Voor Aloysa is verbondenheid met mensen boeiend en appelerend. Zij bidt dan ook graag met Huub Oosterhuis mee:

Onze vader verborgen
Uw naam worde zichtbaar in ons
Uw koninkrijk kome op aarde
Uw wil geschiede, een wereld
met bomen tot in de hemel,
waar water schoonheid, en brood
gerechtigheid is, en genade-
waar vrede niet hoeft bevochten
waar troost en vergeving is
en mensen spreken als mensen
waar kinderen helder en jong zijn,
dieren niet worden gepijnigd
nooit meer één mens gemarteld,
niet één mens meer geknecht.
Doof de hel in ons hoofd
leg Uw woord op ons hart
breek het ijzer met handen
breek de macht van het kwaad
Van U is de toekomst
kome wat komt

WvdV

Bestuurswisselingen

Zusters van de Choorstraat

Zuster Rosa de Lima Wigink, algemene overste
Zuster Anna van Nistelrooy, lid
Zuster Antonie Ardatin, lid
Zuster Paula Pijnaker, lid
Zuster Tine Vink, lid

Zusters van Liefde van Jezus en Maria

Zuster Lean Snijders, overste
Zuster Reginalda Staffelen, lid
Zuster Joseph Sarto Smits, lid

Federatie van de monialen van de ongeschoeide karmel in Nederland

Zuster Lucia van Steensel, voorzitter
Zuster Joanna, lid
Zuster Mariëtte, lid
Zuster Bernadette, lid

Sociëteit voor Afrikaanse Missiën

Jos Pijpers, provinciaal overste
Koos Janssen, vice-provinciaal overste
Frans Mulders, lid
Henk Koning, lid
Jo Demarteau, consultor namens de Leken Missionarissen

Kleine Zusters van de H. Joseph

Zuster Esther Geertsma, provinciaal overste
Zuster Martica van der Meer, vicaris
Zuster Andrea van Kessel, lid

Kruisheren

Huub Wagemans, prior provinciaal
Peter Snijkers, vice-provinciaal
Wim Slangen, lid
Jan Rooijackers, lid
Willy de Bolle, lid

Religieuzenprijs 2007

Op 17 oktober aanstaande vindt de feestelijke uitreiking plaats van de religieuzenprijs. Uit 47 inzendingen heeft de jury na een zorgvuldig proces van wikken en wegen Maartje Romme gekozen, vanwege haar inzet ten behoeve van drugsverslaafden. In deze bijdrage een nadere kennismaking met de prijswinnares.

Maartje Romme (St. Michielsgestel, 1959) komt uit een degelijk katholiek nest: *Mijn moeder had als lijfspreuk 'moed, beleid en trouw'. We hebben het er nooit over gehad op welke manier zij die begrippen invulling probeerde te geven. Wat ze liet zien was een onafhankelijke geest, doorzettingsvermogen en toewijding. Aanpakken wat je pad kruist, was haar motto. Wellicht dat zij haar lijfspreuk zo probeerde vorm te geven. Ze heeft me al jong gewezen op de brief van Paulus over de liefde. Het heeft jaren gekost en veel ervaring gevraagd om de tekst te begrijpen, maar voor mij staat daar (nu) alles in.* Haar vader stond angstiger in het leven dan haar moeder: *Hij toonde een groot analytisch vermogen en was zo integer om alle conclusies ook op zichzelf toe te passen. Hij accepteerde geen excuses als het over verantwoordelijkheid ging tegenover je omgeving. Ondertussen leed hij zichtbaar onder zijn verantwoordelijkheidsgevoel. Ik denk dat ook hij leefde vanuit een sterk geloof in een ideaal. Dat hij dat niet waar kon maken frustreerde hem. Dat anderen er zich niks van aan leken te trekken bracht hem tot wanhoop.*

Minnesota-model

Ze was een maatschappelijke carrière aan het opbouwen, toen de ontmoeting met een verslaafde man een totale ommekeer in haar leven teweeg bracht: *Ik was totaal geobsedeerd en ontroerd door zijn kwetsbaarheid. Hoewel ze op dat moment geen idee had*

waaraan ze begon, bekommerde ze zich om hem. Uiteindelijk kwamen ze terecht bij Hazelden, de meest gerenommeerde verslavingskliniek in Amerika. Na een lange weg met vallen en opstaan is de verslaving onder controle. Over de behandeling in Amerika zegt Maartje: Hazelden hanteert met het Minnesota-model een integrale aanpak. Verslaving wordt gezien als een ziekte die ingrijpt op alle niveaus van het leven: fysiek, mentaal, emotioneel en spiritueel. Alleen behandeling van alle scheefgroei op alle niveaus kan iemand weer in evenwicht brengen. Alle niveaus van menselijk functioneren spelen in het bestaan hun eigen specifieke rol. Ik ben geneigd om spirituele gezondheid te zien als de bodem in het bestaan. Maar onmiskenbaar is er sprake van een wisselwerking tussen de verschillende niveaus van functioneren. Zonder oog voor die wisselwerking en voor de noodzaak van een integraal evenwicht kom je niet ver. De Nederlandse verslavingszorg, die tot dusverre het spirituele niveau niet onderkent, slaat daarmee telkens de plank mis. Dat is een belangrijke reden waarom het Minnesota-model kan werken waar het Nederlandse model faalt. In het Minnesota-model wordt de verantwoordelijkheid voor de situatie bij jezelf gelegd, maar zonder moralisme. Je leert je overgeven aan God of aan iets groter dan jezelf en ervaart de bevrijding die dat meebrengt. Stapje voor stapje leer je je angsten loslaten en te leven met de realiteit zoals die is, met alle onzekerheid

van dien. Dat is het spirituele element. Het is een soort vergeestelijking tegenover een soort grijpen naar houvast.

Haar kennismaking met de wereld van verslaafden heeft alle waarden op z'n kop gezet: *Ik ben anders gaan kijken. Vooral predikaten als geslaagd en termen als winnen of verliezen zijn in een ander licht komen te staan. Dat komt voort uit een wakker geworden bewustzijn van niet-materiële waarden. Ik ben verslaving gaan zien als een gevangenschap in patronen van vertroosting in de wereld van de materie. Bevrijding daaruit bestaat slechts in de wereld van het niet-materiële. Of, in andere termen: op een spiritueel niveau. Die ontdekking is voor mij buitengewoon ingrijpend geweest. De consequenties ervan strekken zich uit tot alle terreinen van het leven (mijn vaders compromisloze levenshouding heeft invloed gehad op mij). En die ontdekking heeft mij geopend voor de betekenis van de bovengenoemde brief van Paulus. Ik voel het als een opdracht om de liefde volgens Paulus waar te maken in het leven. Inmiddels zie ik veel geslaagde mensen als volmaakt rinkelende bekkens. De winnaars op het materiële vlak laten zich gemakkelijk ontmaskeren als de verliezers op het spirituele vlak. En zo is de wereld er heel anders uit gaan zien.*

Geleidelijk zijn er kringen aan het ontstaan rond de steen, die Maartje Romme in het water heeft geworpen.

Haar initiatief heeft zich verbreed en vindt weerklank. Binnen het Hersteltraject, een samenwerkingsproject van de Stichting Recovery Network en de Stichting 12 Stappen, worden verslaafden begeleid bij hun terugkeer in de maatschappij. Het Hersteltraject doorbreekt de vicieuze cirkels waarin mensen beland zijn. Herstel uit de verslaving zelf staat daarbij centraal.

De gedachte dat Maartje in dit werk haar inspiratie vorm kan geven motiveert haar en ze beschouwt de religieuzenprijs als een bevestiging van haar keuze:

Ik vind het mooi om de prijs te krijgen uit handen van religieuzen. Hoewel ik van hun wereld weinig weet, kan ik me niet goed voorstellen dat de essentie in het religieuze leven andere waarden betreft dan die in mijn leven. De prijs ervaar ik als een bevestiging van die gedachte. Ik vind het bemoedigend dat die waarden voorbij gaan aan de eventuele beperkingen van een conventioneel Godsbeeld. Het ontroert me dat we zo ver gekomen zijn. Ik put inspiratie uit de Liefde, die een gevoel van groot geluk teweeg brengt, en daarmee weer inspireert tot Liefde, enzovoort.

www.stichting12stappen.nl

Fotografie: Willy Slingerland

Ik ben anders gaan kijken. Vooral predikaten als geslaagd en termen als winnen of verliezen zijn in een ander licht komen te staan. Dat komt voort uit een wakker geworden bewustzijn van niet-materiële waarden.



Gouden hart en gouden handen

pater Math van Kampen

Naast een geldbedrag ontvangt Maartje Romme op 17 oktober als blijvend aandenken aan haar uitverkiezing een bronzen beeld van ruim 30 cm hoog. Het stelt twee handen voor, waarvan de ene een vlam omhoog houdt, terwijl de ander deze vlam voor uitdoven behoedt. De maker van dit beeld is pater Math van Kampen (*1938), lid van de Minderbroeders Conventuelen.

kunstenaar van naam

Math van Kampen heeft zijn sporen op het gebied van creativiteit ruim verdiend. In 1966 begon hij zijn studies aan de Stadsacademie voor Toegepaste Kunsten in Maastricht. Hij volgde de dagopleiding Beeldhouwen en sloot die studie in 1971 af met het diploma Plastische Vormgeving. Zijn eerste kunstwerk was een grafmonument dat hij in 1973 vervaardigde. Hierna vloeiende er een grote reeks beeldhouwwerken in hout en steen uit zijn handen. Hij maakte reliëfs in marmer, werd vermaard om zijn herdenkingspenningen en bleek vaardig in het maken van pentekeningen. In Urmond staat zijn beeld 'De drie kinderen', in Kerkrade het monument 'De Kring'. Ter herinnering aan drie kinderen die bij een brand omkwamen schiep hij het beeld De drie jongelingen in de vuuroven. In Kroatië verzorgde hij de kunstzinnige inrichting van een kleine kerk, voor de plaatst Oristano maakte hij een herdenkingsmonument voor pater Kolbe. In zijn woonplaats Beek (L) staat een monument van de hand van pater Van Kampen dat de herinnering aan deportatie van een zigeunerfamilie in mei 1944 in onze herinnering houdt.

waardige prijs

In opdracht van de KNR maakte hij in nauw overleg met de leden van de jury een beeld voor de winnaar van de Religieuzenprijs. Aanvankelijk gingen de gedachten uit naar een beeld van de barmhartige Samaritaan, maar al overleggende kwam men uit op een algemener en wellicht ook wat toepasselijker beeld: de hand van een persoon die de vlam van de religieuze inspiratie voort draagt, welke vlam gekoesterd wordt door een bescher-

mende hand van een religieus. Op deze wijze wordt de diepe zin van onze prijs verbeeld: de waardering en stimulans die de KNR uitspreekt voor een individuele mens of een groep die op een eigentijdse wijze de eigen geest van onze apostolaire spiritualiteit verder draagt. Math van Kampen is er met zijn kunstwerk in geslaagd om dit op een waardige en fraaie wijze symbolisch in brons weer te geven.

alzijdig

Math van Kampen is een alzijdig mens. Hij geeft les in beeldhouwen en kleien in zijn atelier in zijn gemeenschap in Beek. In de zomermaanden verblijft hij in Rome waar hij zich elke dag ter beschikking houdt om met pelgrims een (biecht)gesprek te hebben in de Sint Pieter. Hij is ook werkzaam op organisatorisch gebied voor zijn kunstbroeders. Zo is hij president van de Société Internationale des Artistes Chrétiens, is hij actief lid van het Algemeen Kristelijk Kunstenaars Verbond en lid van de Stichting Voorzieningsfonds voor Kunstenaars. Bij al deze werkzaamheden is hij ook dienstbaar in zijn eigen congregatie als overste van zijn communiteit en als scherpzinnig illustrator van hun congregatieblad. Een kunstenaar met een gouden hart en gouden handen.



Wim Swüste

Vrede & Gerechtigheid

Nationale Vredesdag 15 september 2007

Onder de titel 'DAT IK ZIE WAT IS...EN HET LICHT NIET HAAT...' organiseerde de Commissie Vredesvraagstukken op 15 september voor de negentiende keer de Nationale Vredesdag. Een verslag van deze bijeenkomst vindt u in het volgende nummer van dit blad. In deze bijdrage willen wij als commissie onze motivatie toelichten om deze dag te organiseren. Wie zich met vredesvraagstukken bezig houdt moet wel constateren, dat onze wereld er in de laatste tijd niet vredelievender op geworden is. Er is een groei in vijanddenken en een toename van bewapening en er zijn meer brandhaarden in het Midden-Oosten en in Afrika. Wij herkennen ons in het 'Lied tegen de derde wereldoorlog' van H. Oosterhuis:

We stelden onszelf de volgende vragen:

- Wie, wat maakt ons mensen blind en onmeedogend?
- Aan welke machten zijn we prijsgegeven?
- Met welke ogen kijken we naar wat er gebeurt?
- Wat verleidt ons om het recht van de sterkste te erkennen, het recht van vuur en zwaard?

Lied tegen de derde wereldoorlog

Wij die met eigen ogen de aarde zien verscheurd
maar blind en onmeedogend ontkennen wat gebeurt:
dat oorlog is geboden en vrede niet mag zijn
dat mensen mensen doden, dat wij die mensen zijn

Wij, die nog mogen leven van hoop en vrees vervuld,
aan machten prijs gegeven, aan meer dan eigen schuld,
wij die God weet hoe verder, tot hiertoe zijn gespaard:
dat wij toch nooit erkennen het recht van vuur en zwaard.

Dat wij toch niet vergeten, waartoe wij zijn gemaakt
dat diep in ons geweten opnieuw het Licht ontwaakt.
Dat in ons wordt herschapen de geest die overleeft.
Dat onze lieve aarde nog kans op redding heeft.

Wij hopen op licht dat leidt tot mededogen,
tot zien van andermans kwetsbaarheid,
tot het zien van onze bijdrage aan een wereld en
een samenleving van vrede, van niet-oorlog.
Dat hopen we van deze dag.
Dat onze lieve aarde nog kans op redding heeft.

Commissie Vredesvraagstukken

Een missionaire kerk voor Latijns-Amerika

In Nederland hebben we nauwelijks iets te horen gekregen over de Vijfde CELAM-conferentie, die in mei werd gehouden in het Maria-bedevoortsoord Aparecida in Brazilië. Als de conferentie niet vooraf was gegaan door een bezoek van de paus aan Brazilië, en als hij bij de opening van de conferentie geen omstreden uitspraak had gedaan, hadden we er waarschijnlijk helemaal niets over in de krant gelezen. Toch is dat jammer, want er waren hoopgevende ontwikkelingen te melden. Bovendien is de uitkomst te zien als een uitdaging aan de Europese kerk. Want het thema luidde: *Leerlingen en missionarissen van Jezus Christus, opdat onze volkeren in Hem leven hebben*. Het ging dus over het missionaire karakter van de kerk, iets dat ook voor ons betekenis heeft.

In april schreven we een vooruitblik op de conferentie. Van de voorgaande vier conferenties zijn vooral de tweede en de derde bekend (Medellín in 1968 en Puebla in 1979). Daar kreeg het kerkelijk leven in Latijns-Amerika een enorme dynamiek mee, die ook zijn uitwerking op de wereldkerk als geheel niet miste. De jaren tachtig en negentig stonden in het teken van de strijd van het Vaticaan tegen de bevrijdingstheologie en van de opkomst van de pinksterkerken. Beide ontwikkelingen namen veel van die dynamiek weg. Toch was er voorafgaand aan de Conferentie, enig optimisme te bespeuren. Na afloop bleek dat dit niet voor niets was geweest. Op een expertmeeting, die het CMBR op 5 juli organiseerde, kwam dit naar voren.

Openbare beslotenheid

Als je wilt weten hoe een dergelijke conferentie gaat, moet je niet alleen kijken naar de documenten, maar ook naar wat er allemaal gebeurt. Dat zegt veel over wat er uiteindelijk uitkomt. De conferentie was officieel besloten. Er waren zo'n tweehonderd deelnemers en de aanwezige pers moest het (althans officieel) doen met persconferenties. In feite was er steeds intensief overleg tussen bisschoppen en adviseurs buiten de

conferentie zelf. Veel organisaties kregen dus de mogelijkheid van inspraak. Enkele partners van CMC waren er ook bij: Amerindia, een groep theologen; en OCLACC, een grote katholieke organisatie op het gebied van massacommunicatie. Amerindia had van tevoren een hele strategie bedacht over hoe men de conferentie zou benaderen. Men wist welke bisschoppen gevoel hadden voor hun agendapunten, en bij welke bisschoppen ze wel enige kans maakten. Die beide groepen werden benaderd, en bepaalde bisschoppen kwamen uit eigen beweging naar de mensen van Amerindia toe. OCLACC zorgde ervoor dat alle landen in Latijns-Amerika en de Cariben snel op de hoogte waren van de ontwikkelingen. De sfeer was dus redelijk open en goed. Er werd ook vrolijk gelect. Het slotdocument dat naar de paus werd opgestuurd ter beoordeling, is gewoon op internet te vinden. Daardoor is het goed te vergelijken met het officiële document dat de pauselijke goedkeuring uiteindelijk heeft gekregen.

Zien – Oordelen – Handelen

De bevrijdingstheologie is nooit helemaal uit beeld verdwenen. Het beste bewijs daarvoor, is de methode waarmee gewerkt werd. Het aloude

zien-oordelen-handelen werd in ere hersteld. Men begon niet met vrome praatjes over hoe de werkelijkheid er uit zou moeten zien, maar met een redelijk stevige analyse van hoe het in feite zit. Uiteraard is het slotdocument een tekst met veel compromissen, maar de bisschoppen van Latijns-Amerika hebben wel de ambitie hun kerk echt missionair te laten zijn. De voorkeursoptie voor de armen is gemeengoed geworden in de hiërarchie. Dit wil niet zeggen dat de kerk de revolutie gaat preken, maar wel dat ze aan de armen de blijde boodschap moet verkondigen. Het evangelie moet gestalte krijgen in het leven van mensen. Zij moeten kunnen leven in volheid. Aan armoede en onderdrukking moet een einde komen.

Wie gaat het doen?

De vraag is wel, wie het programma van Aparecida moet gaan uitvoeren. Op dit punt kampt de kerk met een serieus probleem. Ze is op dit moment maar in heel geringe mate present bij de armen. Veel minder dan bijvoorbeeld de pinksterkerken en de evangelicale kerken. De priesters zijn niet zo talrijk en de meesten zitten liever in de middenklasseparochies. Zij zijn niet gevormd om naar de armen toe te gaan en hebben weinig

affiniteit met sociale vraagstukken. De vernieuwing zal van de leken moeten komen. Veel leken zijn eigenlijk allang missionair present: in de sloppenwijken, in maatschappelijke organisaties, in basisgemeenschappen, bij de boeren die om grond strijden, bij de indígenas. Alleen kreeg hun werk nauwelijks erkenning. Menigeen is daardoor, in meer of mindere mate, afgehaakt van de kerk. Veel organisaties hebben hun katholieke karakter laten varen, vanwege tegenwerking vanuit de hiërarchie. Het is de vraag of de bisschoppen die mensen en organisaties zullen weten terug te winnen.

Opvallend waren de opmerkingen van sommige deelnemers over martelaarschap. Zij vonden het een slechte zaak dat er nauwelijks aandacht was voor de tienduizenden die in de afgelopen decennia vanwege hun profetische inzet zijn vermoord. Als de kerk werkelijk iedere gelovige tot missionaris en leerling van Jezus Christus wil maken, zal ze ook stil moeten staan bij degenen die ons op die weg zijn voorgedaan. Ze zal zich de vraag moeten stellen, waarom deze mensen zijn vermoord en waarvoor ze hun leven hebben gegeven.

Het christendom en de inheemse bevolking

De openingstoespraak van paus Benedictus XVI kreeg een staartje door hevig protest dat er van diverse kanten werd aangetekend tegen zijn uitspraken over de kerstening van

de indígenas, de inheemse bevolking. Hij stelde dat de komst van het christendom had beantwoord aan een onbewust verlangen dat er onder de mensen geleefd had, en dat ze het christelijk geloof dus niet hadden ervaren als een vreemd element in hun cultuur. Deze stelling over de indígenas van vijf eeuwen geleden zorgde voor een rel, omdat veel mensen dit als geschiedvervalsing beschouwden. Theologisch gezien doet het aan het anonieme christendom van Karl Rahner denken. Belangrijk is de conclusie die de paus zelf aan zijn stelling verbond. Hij meende dat het geen goede zaak zou zijn om terug te keren tot de oorspronkelijke godsdiensten die de diverse volkeren vóór de komst van Columbus hadden gehad. In deze tijd pleiten veel christenen onder de indígenas voor meer ruimte voor eigen geloofsbeleving. Jorge Castillo Guerra, theoloog bij het Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschap, wees hierop tijdens de expertmeeting van het CMBR. Dat verlangen krijgt dus geen steun van de paus, en ook de bisschoppen gaven niet thuis. In de conferentie is er weinig of geen aandacht besteed aan de spiritualiteit van de indígenas. Hetzelfde gold ook voor de Afro-Amerikanen. Ook hun wensen op dit punt kregen geen steun.

Aparecida en wij

Hoewel de sociale, politieke en economische situatie in Europa veel beter is dan die in Latijns-Amerika, heeft ons continent in religieus en

kerkelijk opzicht wel het een en ander gemeen met Latijns-Amerika. De ontkerkelijking gaat daar bijna net zo hard als hier. De kerk hier is ook nauwelijks present bij de armen. Ook hier zitten pastores en andere functionarissen het liefst op een comfortabele werkplek. Organisaties die iets goed willen doen met de wereld, worstelen vaak met hun katholieke identiteit. De povere uitstraling die we als katholieke kerk hebben, wijst niet op een groot missionair elan. De oplossing daarvoor zit niet in het anders organiseren van de kerk. Het zit ook niet in het streven naar meer katholieke aanwezigheid in het publieke debat. Dat is iets van boven. Fundamentele veranderingen komen altijd van onderop. Het zal van de kerkelijke basis moeten komen. Leken zullen ook bij ons de missionarissen van de nieuwe kerk zijn. De morele steun van bisschoppen is echter wel belangrijk. In die zin is Aparecida voor Latijns-Amerika een zegen. Het lijkt heel weinig, maar men hoeft slechts naar don Helder Camâra en aartsbisschop Romero te kijken, en in Nederland naar bisschop Bekkers en bisschop Muskens, om te zien hoe belangrijk morele steun kan zijn voor mensen aan de basis. Die bijdrage kunnen de bisschoppen in Europa misschien ook wel leveren.

Tom Boesten

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van het artikel *'El proyecto de Aparecida* van José Comblin.

De toekomst van Europa

In januari 2005 vond te Amersfoort de jaarlijkse studiedag plaats, georganiseerd door het WRGV. Deze studiedag stond in het teken van de voorbereiding op het referendum over de Europese grondwet en Piet Struik o.p. hield een boeiende voordracht. In onderstaande bijdrage spoort hij eenieder aan om kennis te nemen van een brochure, waarin opnieuw de Europese eenheid centraal staat.

Het gaat om de brochure Kerkelijke Documentatie, nummer 7 van de 35-ste jaargang, gedateerd 13 juli 2007. Richt uw aandacht vooral op de twee teksten op de pagina's 14 tot en met 30. U leest daar allereerst een 'Boodschap van Rome', gepubliceerd door de COMECE (de bisschoppenconferenties van de Europese Unie) ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het Verdrag van Rome. Vervolgens vindt u daar het rapport 'Een Europa met waarden: De ethische dimensie van de Europese Unie', uitgebracht door een Commissie van Wijzen aan de COMECE. Dit zijn fundamentele teksten over de Europese Unie; geen kinderachtig gepraat over een volkslied of een vlag; geen onzinnig debat over een Grondwet die nooit een Grondwet is geweest. Want de Constitution van de Europese Unie is een ongekende juridische entiteit en géén strikte grondwet zoals Nederland of België die kennen. Er was dus ook geen geschikte naam voor. Het is veeleer een quasi-grondwet met geheel eigen aard en bepalingen. gericht op de geheel eigen aard van de Europese Unie.

De Commissie van Wijzen

Die zogeheten Commissie van Wijzen is een door de COMECE uitgenodigde groep katholieke vrouwen en mannen die vele jaren als politici, diplomaten en specialisten bij de Europese politiek betrokken zijn geweest. Hen is gevraagd om een

rapport op te stellen over de fundamentele waarden en principes van de Europese Unie. Enigen van hen heb ik indertijd in Brussel ontmoet tijdens werkzaamheden voor ESPACES; en menigeen van hen was lid van de Europese Conventie die het ontwerp van de zogeheten Grondwet hebben opgesteld. Hun competentie staat dus buiten kijf. Hun rapport zal leiden tot een beter geïnformeerde en transparantere dialoog onder christenen en andere burgers ten aanzien van de essentie en de doelstellingen van de Europese Unie. Monseigneur Ad van Luy sdb, voorzitter van de COMECE, schrijft: *We bieden dit rapport aan als een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het katholiek sociaal denken over het Europese eenwordingsproces en internationale betrekkingen. Het onderschrijft waarden en opent perspectieven voor het engagement van christenen bij het vormen van de toekomst van Europa.*

Waarover gaat het?

Dit rapport laat zich niet samenvatten, het is aan te bevelen om de gehele tekst te lezen. Onder het kopje 'Verscheidenheid, subsidiariteit en differentiatie' vindt u de volgende uitspraken: *'Het is het doel van Europa om de solidariteit tussen haar volkeren te verdiepen met inachtneming van hun geschiedenis, cultuur en tradities. Het gewicht dat de kleine landen wordt toegekend in alle instellingen van de Unie... geeft aan dat er respect is voor hun identiteit en eigenheid. Er is geen ander*

internationaal orgaan van vergelijkbare omvang waarin zoveel respect bestaat voor de pluraliteit van talen die in de gemeenschappelijke instellingen worden geschreven en gesproken... De Europese Unie is het enig internationale orgaan dat in zijn grondregels het subsidiariteitsbeginsel heeft neergelegd, volgens welke besluiten zo dicht mogelijk bij de burgers worden genomen... De bevordering van de Europese integratie is het gemeenschappelijk streven, maar binnen dat kader vormt acceptatie van verschillende tempo's een weerspiegeling van de Unie. Respect daarvoor is één van de voornaamste kwaliteiten van deze hele onderneming.'

Conclusie

Het rapport besluit als volgt: *'De Unie staat voor solidariteit tussen haar eigen leden én tussen haar leden en anderen, met name de minder bedeeden... Het zijn vooral de waarden die zij vertegenwoordigt, die de belangstelling wekken en de Europese Unie haar reputatie in de wereld bezorgen... Zij liggen diep verankerd in tweeduizend jaar christelijke traditie en in de tradities van andere geloofsovertuigingen en filosofieën. Die waarden en die traditie bezitten nog altijd dezelfde kracht. Zij moeten de basis blijven voor ons gemeenschappelijk streven dat wij moeten voortzetten met consequent en vastberaden leiderschap.'* Lezing van de complete tekst dringend aanbevolen aan wie de toekomst ter harte gaat!

Piet Struik o.p

Justitia et Pax zoekt internationale steun voor Dalit-vrouwen

'We gaan binnen de internationale vrouwenbeweging aandacht vragen voor de positie van Dalit-vrouwen, vrouwen uit de hele wereld in contact laten komen met de Dalit-vrouwen. Want er is aandacht voor de Dalit-vrouwen, maar zij missen de stem van de internationale vrouwenbeweging'. Friederycke Haijer, programmamedewerker bij Justitia et Pax, is net terug van een bezoek aan India. Een vervolg op de Dalit-conferentie in Den Haag, november vorig jaar. Met schokkende en ontroerende getuigenissen traden de Dalit-vrouwen daar voor het voetlicht. Zij kregen aandacht in de pers, werden gehoord in Den Haag, Brussel en bij de VN.

Uitschot

Dalits zijn in India en Zuid-Azië de kastelozen. We hebben het dan over 200 à 300 miljoen Dalits. Hoewel het kastenstelsel officieel niet meer bestaat, worden de Dalits nog altijd als uitschot behandeld: ze hebben geen rechten en als ze naar de politie of rechter stappen, worden ze niet gehoord. Ze hebben nauwelijks toegang tot onderwijs en ziekenzorg. Ook de katholieke scholen en ziekenhuizen zijn er vooral voor de rijken. Dalit-vrouwen zijn slachtoffer van tempelprostitutie, verkrachting en fysiek geweld. *Ik had de verhalen die ze in de Den Haag vertelden natuurlijk nog in mijn hoofd'*, vertelt Friederycke. *'Maar als je het met eigen ogen ziet, is het toch schokkend. Vrouwen die als 'baan' hebben om met de hand menselijke uitwerpselen van de straat te verwijderen; meisjes, die vanaf hun tiende jaar in de tempel voor iedereen 'beschikbaar' moeten zijn. Men beweert, dat de Dalits het alleen op het platteland zwaar te verduren hebben. Dat is absoluut niet waar. Zelfs Bangalore, het IT-centrum van India, een moderne, bruisende stad, telt 100 sloppenwijken, en in 97 daarvan wonen alleen Dalits.'*

Dorpsraden

Heeft de conferentie in Den Haag nog enige weerslag gevonden? Friederycke vindt van wél. *De vrouwen die daar hun verhaal verteld hebben, zorgen zelf voor een vervolg. Ze hebben in eigen kring aanzien verworven. En er komt wat op gang, al gebeurt dat op zeer uiteenlopende wijzen. Ik heb gezien hoe in verschillende dorpen de Dalits dorpsraden organiseren en dan komen ze met honderden bij elkaar. Dat is een goed instrument om krachten te bundelen en te komen tot onderlinge solidariteit. Maar de positie van vrouwen blijft schrijnend: zij zijn nog vaak slachtoffer van geweld. Het is voor hen bijna onmogelijk om hun recht te halen; zonder omkoping krijg je geen documenten en komt er dus geen aanklacht; en zowel de officieren van justitie, de rechters en de advocaten zijn allemaal mannen en ze zijn doorgaans te preuts om bij een aangifte van seksueel geweld naar details te vragen. Dus meestal gaat het zo: een pleger van seksueel geweld stort een borg en dan komt er geen proces verbaal en geen zaak; soms is er dan nog wel een financiële compensatie en veel vrouwen kiezen daar ook voor, maar zo ontstaat er wel een situatie van straffeloosheid'*.

Internationale solidariteit

De Dalitvrouwen-conferentie in Den Haag heeft de positie van de Dalit vrouwen op de agenda gezet van de Europese Gemeenschap en van de Verenigde Naties. *'Maar de Dalit-vrouwen missen nog wel de wereldwijde steun van vrouwen'*, zegt Friederycke. *'Daar gaan we nu naar op zoek. En het zou mooi zijn, als Dalit-vrouwen hun verhaal kunnen vertellen op een podium van vrouwen uit de hele wereld. Dit jaar viert India 60 jaar onafhankelijkheid. Een mooie gelegenheid om aan de orde te stellen, dat die onafhankelijkheid er niet is voor de grote massa, niet voor de Dalits, niet voor de Dalit-vrouwen'*.

Overgenomen uit de nieuwsbrief van Justitia et Pax, oktober 2007.

Varia / korte berichten

Heeft u belangstelling voor deze functie of kent u iemand die geïnteresseerd zou kunnen zijn in deze functie neem dan contact op met Br. Johan Nederstigt, Broeders St. Joannes de Deo, Zevenheuvelenweg 54, Berg en Dal. T: 024-6843331

Priester gevraagd

Voor de geestelijke zorg aan onze broeders in onze gemeenschap te Nuenen zijn wij op zoek naar een rooms katholieke priester. Van deze priester wordt verwacht dat hij dagelijks c.q. met regelmaat de eucharistieviering verzorgt en desgevraagd zorg draagt voor de pastorale zorg aan een klein aantal broeders. De gemeenschap van onze broeders is gehuisvest in het Zorgcentrum De Akkers te Nuenen. Onze voorkeur gaat uit naar een inwonend priester, voor wie huisvesting in 'De Akkers' beschikbaar is. De functie is ons inziens uitermate geschikt voor een priester met emeritaat die bereid is nog enige activiteiten uit zijn vroegere ambt te ontplooien.

Vertaalwerk UCESM

De UCESM is het verband van alle conferenties van religieuzen van Europa. Het secretariaat is gevestigd in Brussel (zie www.ucesm.net). Men publiceert en communiceert in Frans, Duits, Engels en Italiaans. Het vertalen van diverse publicaties vanuit of naar een van deze talen vraagt vrij veel tijd en aandacht. Momenteel zoekt het secretariaat UCESM naar een vertaler/vertaalster (alleen schriftelijk en per e-mail) vanuit het Frans naar het Engels. 'Een vrij belangrijke taak in verband met het aantal pagina's die (meestal op korte termijn) te vertalen zijn', zegt men er zelf van. Weet u een medezuster /-broeder, die dit werk op zich zou kunnen nemen en dat ook leuk vindt, laat u haar/hem dan contact opnemen met het bureau van de UCESM: ucesm@ucesm.net
Met dank voor de aandacht hieraan te besteden!

www.ucesm.net
ucesm@ucesm.net

Ad Leys

Ouderenvakanties in Paviljoen de Heihoef

Het prachtig gelegen paviljoen de Heihoef op het landgoed Eikenburg van de Broeders van Liefde, is meestal bezet door de landelijke Zonnebloem. Verschillende maanden in het jaar komen mensen van die organisatie uit het gehele land hier hun vakantie doorbrengen, en om andere mensen te ontmoeten.

Vrijwilligers organisatie vakantie-ouderen heeft in overleg met de Broeders van Liefde besloten om in het najaar en voorjaar de Heihoef open te stellen voor ouderen uit Eindhoven en daarbuiten, om hier een aantal dagen geheel verzorgd door te brengen. Persoonlijke zorg is indien nodig aanwezig. Dit seizoen is gekozen omdat voor veel ouderen de wintermaanden lang kunnen duren.

Voor informatie en inschrijving: 040 – 2621387 of via e-mail: vakantie@planet.nl

Verblijf is op basis van volpension van maandag v.m. tot vrijdag 15.00 uur
De kosten zijn inclusief bustocht € 210 per persoon.

De thema-woeken voor het najaar zijn:

Van 29 oktober – 2 november: **religie**

Van 19 - 23 november: **herfst**

Van 10 – 14 december: **nordic walking**

De woeken in het voorjaar worden nog bekend gemaakt.

Projecten

Spirit in Roosendaal

Spirit in Roosendaal wil een creatieve bijdrage leveren aan de opbouw en inhoudelijke vernieuwing van kerkzijn in Roosendaal. Ze wil een aansprekend, oecumenisch gezicht van de kerk tonen aan zinzoekers binnen en buiten de kerk. Onder leiding van het dekenaat en met ondersteuning van de Pastorale Dienstverlening van het bisdom, brengen de drie stadsparochies van Roosendaal sinds september 2005 een stadsbreed programma-aanbod op het terrein van geloof, spiritualiteit, verdieping en bezinning, cultuur, kunst en muziek. In een uitkrant, de spirituele uitwijzer en op de website spiritinroosendaal.nl worden elk voor- en elk najaar de eigen activiteiten van de drie parochies op dit terrein verzameld en gepubliceerd, samen met de bovenparochiële programmaonderdelen welke door de werkgroep van inmiddels 25 personen worden opgezet.

De gemeenschap 'Mariadal' van de zusters Franciscansen werkt mee aan dit programma evenals het 'klooster aan de kade' (voorheen kerk en klooster van de paters Redemptoristen). Sinds kort is ook de protestantse gemeente bij het project betrokken. Er is een pastorale projectmedewerkster aangesteld voor 12 uren per week, die gefinancierd wordt door de parochies. Met het programma wil men de mensen aanspreken die niet meer via de geijkte kerkelijke wegen te bereiken zijn en eigen vrijwilligers en kerkbetrokkenen. Het gaat om mensen

met spirituele belangstelling die geraakt worden of op zoek zijn naar antwoorden op levensvragen. Tegelijkertijd worden de parochies uitgedaagd zich te verhouden tot deze religiositeit en spiritualiteit, hun traditionele kerkelijke werkerreinen te vernieuwen en te verdiepen en samenwerking te zoeken met andere kerkgenootschappen en bondgenoten. Zo is er inmiddels een goede samenwerking gegroeid met filmhuis Cinema Paradiso en St. Jan Cultuur.

De komende periode zoekt men samenwerking met islamitische groeperingen, met kunstenaars en instellingen voor kunst en cultuur, met instellingen die zich bezig houden met maatschappelijke ethische vraagstukken en met de media in Roosendaal.

Men wisselt programma-onderdelen uit met twee gelijksoortige initiatieven in het bisdom van Breda, de Thomaskerk in Roosendaal en het project 'Klooster in de stad' te Breda. De contacten verlopen via de diocesane medewerkster die de projecten ondersteunt. Er is een goed en boeiend programma tot stand gekomen dat beantwoordt aan de verwachtingen en een goede deelname kent. De organisatie is goed opgebouwd en wordt financieel en beleidsmatig gedragen door parochies, dekenaat en bisdom. Er zijn al goede samenwerkingsverbanden ontstaan en de verwachting is dat deze breder zullen worden. De commissie PIN is positief over dit project.

Meer informatie bij genoemde commissie en op de site www.spiritinroosendaal.nl/spirit.html



Bijeenkomsten

Vast, vloeibaar en verdampt

Een symposium waar wetenschappers over religie spreken roept als vanzelf minder warme gevoelens op dan een religieuze bijeenkomst. Het is geen beleving van religie, maar analyse. En als je iets analyseert, knip je het in stukjes en raak je het geheel kwijt. Toch is het af en toe nodig kennis te nemen van wetenschappelijk onderzoek. Je leert er met andere ogen kijken naar verschijnselen die je dacht te kennen. Vandaar dat ik het symposium 'Religie: vloeibaar en vast' bezocht, dat eerder dit jaar in Tilburg gehouden werd. Onderstaand een impressie.

Van vloeibaar naar vast en weer terug

De aftrap werd gegeven door de godsdienstsocioloog Staf Hellemans. Hij constateerde heel diverse trends, die na 1960 zichtbaar zijn geworden: secularisatie, vitaliteit van de oude religies, opkomst van nieuwe religies, geïndividualiseerde spiritualiteit, opkomst van sektes. Om al die trends in een verklarend model te vatten, dook hij de geschiedenis in. Hij liet zien dat religie in vroeger tijden veel gevarieerder was, vooral omdat religie steeds plaatsgebonden was. De wereldgodsdiensten zijn ontstaan doordat wereldwijde contacten mogelijk werden. Na een lange periode van steeds meer eenvormigheid zitten we nu in een tijd dat alles weer uit elkaar groeit. Kijkend naar de afzonderlijke godsdiensten, stelde Hellemans dat hun voortbestaan nooit gegarandeerd was. Daarom zochten ze steun bij het wereldlijk gezag. De moderniteit versterkte de wereldreligies, maar ze versterkte ook de vrijheid voor mensen om ervan los te komen. Nu weten de godsdiensten niet goed hoe ze hun voortbestaan moeten verzekeren. Op het niveau van de individuele geloofsbeleving zien we dat deze nooit helemaal samenviel met het kerkelijk aanbod. Wel werd het in de Middeleeuwen steeds meer die kant op getrokken. In de katholieke kerk zie je vanaf het concilie van Trente dat de kerk steeds meer probeert de spiritualiteit van individuele mensen te sturen. Vanaf ongeveer 1960 is er een omslag te zien: individuen zijn buitenstaanders geworden, ze kunnen zonder de kerk. Daarmee zijn ze overigens niet gelukkiger, eerder zoekend of zelfs ontheemd.

Kwaliteiten van rituelen

Liturgiewetenschapper Paul Post begon met de constatering dat de kerken in Nederland religieuze subculturen hadden gevormd. Het wegvallen van de subculturen vanaf de jaren zestig leidde tot wat hij noemde het vreemde sterven van het Nederlandse christendom. De liturgievernieuwing van die tijd, die heel enthousiast werd ontvangen, is in feite een mislukking geweest. Ze heeft geleid tot een liturgie die alleen nog past binnen de kerkmuren en uitsluitend een bepaalde elite aanspreekt. Nu is de kerk zelfs niet meer de voornaamste leverancier van rituelen. Vervolgens verkende Post de betekenis die rituelen hebben in deze tijd. Hij somde een hele lijst op van eigenschappen waar een goed ritueel aan probeert te voldoen. De onderstaande punten worden minder abstract als je er een voorbeeld bij bedenkt (de uitvaart van een bekende Nederlander, een trouwdienst, een bedevaart).

Een greep uit de eigenschappen van een goed ritueel:

- het roept een goed gevoel op, al is het de vraag hoeveel goed gevoel een ritueel kan verdragen
- het biedt een mix van individualiteit en gemeenschapszin
- het is een zelfpresentatie van de betrokkene
- het gaat om bijzondere evenementen, niet om bijvoorbeeld een wekelijkse regelmaat
- het moet van hoge kwaliteit zijn: mensen zien rituelen op televisie, waaraan alles mooi is; een dienst in de eigen parochie verbleekt daar al gauw bij
- het werkt met heel primaire elementen, zoals licht en water; alleen die archetypische dingen spreken iedereen aan.

Tenslotte keek de spreker naar het verdere veld van onderzoek. Hij pleitte voor een opener religieconcept. Er is meer religie dan in de gevestigde godsdiensten. Anderzijds moeten we ook mensen weer gevoelig proberen te maken voor rituelen. Tegenwoordig zien we bij kerken steeds vaker aanwijzingen over hoe mensen zich moeten gedragen. Dat is niet om hen te imponeren, maar om ruimte te geven aan de betovering die er van het ritueel en van de rituele ruimte uitgaat.

Sessies

Na de inleidingen gingen de deelnemers uiteen in een zestal sessies over respectievelijk 1. moderne rituelen; 2. modernisering en religie; 3. migrantenkerken; 4. gezondheid, well-being en religie; 5. religie in het publieke domein; 6. nieuwe religieuze bewegingen. Bij moderne rituelen kwam het Koningin-Wilhelminabos aan de orde. Hier herdenken mensen hun naasten die aan kanker zijn overleden. Dat is een mooi voorbeeld van een buitenkerkelijk ritueel dat geleidelijk aan ontstaat en waar men bewust bezig is met dit ontstaansproces. Maar ook de bedevaart naar Heiloo kwam als modern ritueel aan de orde. Heiloo is weliswaar een oud bedevaartsoord, maar het is tegelijk modern in zijn opzet en in de manier waarop mensen ernaartoe gaan. Bij migrantenkerken werd getoond hoe de Schotse kerk in Rotterdam een brug kan slaan tussen Engelstalige migranten uit de hele wereld en de Nederlandse samenleving. Bij religie in het publieke domein kwam onder meer aan de orde hoe hedendaagse rituelen bijdragen aan gemeenschapsvorming. Er was aandacht voor relicultuur (bijv. EO-jongerendagen), voor kerkelijke initiatieven (bijv. buurtpastoraat) en voor buitenkerkelijke initiatieven (bijv. gemeenschapsopbouw in een nieuwe wijk).

Zoals na elke goede studiedag ging ik met meer vragen weg dan waarmee ik gekomen was. Religie en rituelen blijven een belangrijke rol spelen in de samenleving. Maar we moeten niet alleen kijken naar de vaste vormen die ons bekend voorkomen. Het is als het zeven van zand in een riviertje: je kunt in je zeefje blijven staren wat daar aan vaste stof blijft liggen, maar het water dat door de zeef heenvalt, is misschien ook wel de moeite waard.

Tom Boesten

Bijeenkomst kleine congregaties 4 september 2007

Deze bijeenkomst voor de leden van kleine congregaties van actieve vrouwelijke religieuzen vond plaats in klooster Marienburg en werd door ruim 30 zusters bijgewoond. 's Ochtends stond het thema landbouw en spiritualiteit centraal, ingeleid door de heer Frits Mertens van het Titus Brandsma Instituut. 's Middags vertelde mevrouw Marianne Boselie van Woonzorgcentrum De Beyart een heel persoonlijk verhaal over waartoe zij zich geroepen weet.

Het verslag van deze bijeenkomst wordt automatisch toegezonden aan alle deelnemers. Andere belangstellenden kunnen het aanvragen bij Bureau KNR T 073 – 6921321 of via communicatie@knr.nl

Boeken & brochures

Heilig moeten

Tijdens haar onderzoek naar de populaire cultuur van het interbellum stootte Marjet Derks op de Graalbeweging, die nogal voorlijk was in het op een nette katholieke manier

organiseren van moderne sport en dans. Gaandeweg ging ze zich verdiepen in de achtergronden van de Graal, en kwam zo onvermijdelijk uit bij de Nijmeegse jezuit en vermaarde taalkundige Jacques van

Ginneken. Hij was een van de eerste hoogleraren aan de in 1923 gestichte Katholieke Universiteit Nijmegen en beijverde zich zijn leven lang voor de revitalisering en verspreiding van het katholicisme. Bij toeval kreeg Marjet Derks een stapel brieven in handen van vrouwen aan hem. Ze kon niet meer ophouden met lezen: *Het waren brieven vol levensvragen, bijna alle afkomstig van bekeerlingen of niet-katholieke vrouwen die speelden met de gedachte zich te bekeren, en van vrouwen die hij probeerde te rekruteren voor een van zijn vrouwengroepen. Hij benaderde de vrouwen erg persoonlijk en gaf hen het gevoel dat ze heel speciaal waren, uitverkorenen. Vanuit deze*

brievenvondst heeft mijn onderzoek zich verder ontwikkeld. Van Ginneken werd een van de initiatiefnemers van het Comité tot Bekeering van Nederland en hij richtte drie lekengezelschappen op, die zich elk op de bekeering van een bepaalde maatschappelijke groep moesten gaan richten. De Vrouwen van Bethanië (1919) richtten zich met vormingswerk op niet-katholieke kinderen, bij voorkeur in de grote steden, de Kruisvaarders van Sint Jan (1919) en de Vrouwen van Nazareth (1921) ontfermden zich over niet-katholieke pubers.

Voor Bethanië rekruteerde Van Ginneken leden onder aristocratische en gefortuneerde families, voor Nazareth zocht hij vooral onder universitair opgeleide vrouwen. De Vrouwen van Bethanië en van Nazareth waren nadrukkelijk geen kloosterzusters, opgesloten achter de tralies, want daar had je volgens Van Ginneken niets aan. De Vrouwen van Bethanië en de Vrouwen van Nazareth waren fervent in hun geloofsbeweging en daadkrachtig in hun bekeringsijver. Volgens Marjet Derks heeft dat te maken met een marginale positie: *We hebben het over goed opgeleide en tamelijk bemiddelde vrouwen, voor wie geen duidelijke plaats was in de maatschappij van de jaren twintig, dertig. Ze konden óf trouwen óf het klooster in, en als ze dat niet deden, behoorden ze tot de*

ongetrouwde juffrouwen die hun eigen kost moesten verdienen en een tamelijk marginale positie innamen binnen de katholieke cultuur. En dan komt daar ineens een charismatische man die zegt: God zoekt jÓu. Niks sneu: uitverkoren ben je. Geloof en identiteit vielen daardoor samen en de beweging van gelijkgezinden versterkte dat uitverkoren zelfbeeld.'

De Vrouwen van Nazareth gingen eind jaren twintig leiding geven aan een nieuwe meisjesbeweging, 'De Graal', die katholieke meisjes weer dichterbij hun geloof moest brengen. Tienduizenden meisjes werden lid – maar Van Ginneken's leger van katholieke meisjes, die vervolgens ongelovigen zouden gaan bekeren, is er niet uit voortgekomen. Derks: *'De Graalbeweging was heel modern. Ze organiseerden interessante lezingen, maakten gebruik van moderne media als film en fotografie. Ze hadden sportclubs, organiseerden grote religieuze spelen die een combinatie waren van toneel en dans. Er was allerlei leuks te doen voor meisjes – dat katholieke was voor een aantal vast een inspiratie, maar veel leden namen het meer op de koop toe.'* Voor eenieder die geïnteresseerd is in de recente geschiedenis van religieuze bewegingen is dit boek een absolute aanrader: helder, toegankelijk en uitermate boeiend.

Marjet Derks: *Heilig moeten. Radicaal-katholiek en retro-modern in de jaren twintig en dertig.* Uitgeverij Verloren, ISBN 9789065509826

Spiritualiteit als levenskunst

Benoît Standaert schreef een praktisch boek dat stilstaat bij de elementaire levensvormen en geeft aan hoe deze een inspirerende levenskunst kunnen vormen: wandelen, eten, waken, vasten, ademen, feesten, enz. De auteur beschrijft hoe je eenvoudige dingen zo volkomen mogelijk uit kunt voeren om daardoor het leven in al zijn onoverzichtelijkheid aan te kunnen. Hij ontvouwt voor de lezer een alfabet, waarbij elke letter één of meer vormen van levenskunst

aanreikt. Het begint met de A van aandacht: *Doe weinig, maar doe het met een onverdeeld hart. Doe niets, tenzij met aandacht.* En bij de Z van Zondag treffen we een vurig pleidooi voor het heiligen van de dag des Heren, want *wie systematisch de zondag veronachtzaamt, schaadt zijn kern, doodt zijn 'ziel'*. Er moet lege ruimte zijn voor de vreugde, de ware ontspanning en de zuivere eredienst. Dit handboek is bestemd voor gelovigen en niet-gelovigen, voor kerkelijken en

andersdenkenden. Standaert vindt zijn inspiratie in de oudste tradities van wijsheid, verzameld bij joden en christenen, moslims en boeddhisten, Chinese denkers en Vlaamse mystici. Dit boek is niet bedoeld om in één adem van kافت tot kافت te lezen, maar om nu en dan eens ter hand te nemen om je te inspireren tot een aandachtiger leven. Zeer geschikt als geschenk van de Goedheiligman.

Benoît Standaert. *Spiritualiteit als levenskunst. Alfabet van een monnik* ISBN: 978-90-209-6928-3 Uitgeverij Lannoo

Na de grote verhalen

Veel grote verhalen zijn verwaaid. De oude zuilen verloren hun aantrekkelijkheid en daarmee ook hun draagkracht. Hetzelfde geldt voor de oude centrale woorden van het christendom zoals God, Christus en kerk. Tegelijkertijd blijken de oervragen zich nu weer op te dringen. Van alle kanten ondernemen mensen,

privé en gezamenlijk, pelgrimages en zoektochten. Op het woord religie rust niet langer een taboe. Integendeel: deftige kranten, populaire televisieprogramma's en zelfs de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid kunnen niet meer zonder.

In een praktisch en prikkelend

betooft stelt dominicaan Ad Willems de samenhang en vooral het onderscheid tussen religie, geloof en kerk opnieuw aan de orde. Hij komt daarbij tot verrassend hoopgevende conclusies.

Ad Willems. *Religie. Na de grote verhalen.* ISBN 978 90 5625 256 4 Valkhof Pers

'Herinneringen aan frater Andreas'

Ter gelegenheid van diens 90 ste sterfdag is een nieuw boekje over frater Andreas verschenen. Het is een bundeling van persoonlijke herinneringen van medebroeders, leerlingen en collega's aan frater Andreas, die na

zijn dood zijn opgetekend. In de inleiding plaatst de auteur frater Andreas in de context van zijn tijd en schetst hij een portret: *'Zo rijst een beeld op van een heel aparte maar ook heel kwetsbare man, een beeld dat veel menselijker en*

waarschijnlijk ook herkenbaarder is dan het onderhand vrijwel gecanoniseerde beeld van de heldhaftige en voorbeeldige religieus die frater Andreas óók was.'

Charles van Leeuwen. *'Herinneringen aan frater Andreas'* ISBN 978 90 812137 1 4 Valkhof Pers

Franciscanessen van Mariadal 175 jaar

De franciscanessen van Mariadal te Roosendaal zijn in 1832 gesticht door Marie Joseph Raaymakers. In 2006 telden de franciscanessen van Mariadal 148 leden in Nederland. Daarnaast leven enkele religieuzen in Suriname, de Nederlandse Antil-

len en Chili. Bij gelegenheid van het 175-jarig bestaan verscheen van de hand van Adri Bosch een boek onder de titel *Vierentachtig verdiepingen*. In deze publicatie is van elk huis waar franciscanessen van Mariadal gewoond hebben een foto opgenomen

vergezeld van een korte meditatieve tekst. Bij de foto staat ook een kort overzicht van de activiteiten die de zusters vanuit dit huis ontplooid hebben.

Adri Bosch
Vierentachtig verdiepingen

Broeders van Liefde 200 jaar

Ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de Broeders van Liefde verscheen een jubileumboek. Startpunt van de geschiedschrijving is het landgoed Eikenburg in Eindhoven waar de Broeders van Liefde zich in 1894 vestigden. De voorgeschiedenis van dit landgoed komt aan de orde, daarna de fase van de ontwikkeling van het klooster (met zijn kostschool en onderwijs), de verschillende vesti-

gingen in Nederland en in Indonesië en Papua Nieuw Guinea en tenslotte de huidige fase dat een kleine kloostergemeenschap een complex beheert dat allerlei maatschappelijke taken uitoefent. Er zijn hoofdstukken over de stichter P.J. Triest, zijn inspiratie en initiatieven en tenslotte wordt overwogen hoe de toekomst van de Congregatie er uit zal zien. Het boek ademt niet de sfeer van een

nostalgische beschrijving van een voorbije tijd, maar van 200 jaar ontwikkeling, die op nieuwe manieren voortgaat. Het rijk geïllustreerde boek ondersteunt de tentoonstelling *Ten dienste van de medemens. Eikenburg en de Broeders van Liefde*, die loopt van 8 september t/m 11 november 2007 in Museum Kempenland Eindhoven.

Redactie Ad Maas (teksten) en Peter Thoben (beeld).

Ten dienste van de medemens. Nederland en de Broeders van Liefde

Internationalisering

Religieus leven in Nederland: mono-, multi- of intercultureel?

Eind april vond het jaarlijkse seminar plaats van SEDOS (Service of Documentation and Study on global Mission). Het centrale thema ervan was de internationalisering van het religieuze leven. Het CMBR organiseerde een terugkoppeling op 21 juni jl. in de Mariënburg. Zo'n dertig religieuzen spraken met elkaar over de mogelijkheden om als religieuzen een antwoord te bieden aan de uitdagingen van de multiculturele samenleving.

Minister Ella Vogelaar constateerde in een interview met de Trouw op 14 juli nuchter en onomwonden dat de multiculturele en multireligieuze samenleving in Nederland een feit is. Deze constatering ontlokte heftige reacties bij sommigen in de politiek en media. Maar anderen, met name vanuit kringen van moslims, slaakten een zucht van verlichting: eindelijk een verstandig geluid vanuit Den Haag over het simpele feit dat we in Nederland met vele verschillende culturen en religies samen leven en samen verder moeten optrekken. Ook de kerken zijn de afgelopen decennia in snel tempo multicultureel geworden. De religieuze instituten in Nederland weerspiegelen zachtjes aan deze multiculturaliteit. Dat is bijvoorbeeld te zien tijdens algemene vergaderingen van de KNR. Ook daar zijn steeds meer buitenlandse religieuzen van de partij.

Het uithouden met elkaar

Het gesprek tijdens de terugkoppeling van het SEDOS-seminar concentreerde zich op de mogelijkheden die de religieuze instituten hebben om

in te spelen op de nieuwe noden en behoeften. De religieuze instituten kampen enerzijds met het moeilijke gegeven van afbouw inkrimping en vergrijzing. De energie en de flexibiliteit om nieuwe wegen in te slaan ontbreekt soms gewoonweg. Anderzijds zijn veel religieuze instituten internationaal. Alleen al dát aspect biedt mogelijkheden tot internationale contacten en interculturele uitwisseling. Daarbij komt dat de traditie van gemeenschapsleven en het gegeven van een gedeelde spiritualiteit religieuzen in een unieke positie plaatsen om het samen leven en werken van mensen uit verschillende culturen gestalte te geven. Er werd op 21 juni meermalen verwezen naar de tekenfunctie die internationaal samengestelde gemeenschappen van religieuzen tegenwoordig kunnen hebben. Om te laten zien dat die bangigheid van iemand als Geert Wilders niet hoeft, zei een zuster. Dat we het uithouden met elkaar is een groot teken naar buiten toe. In haar woordkeuze klinkt vastberadenheid door en tegelijk realiteitszin. Want intercultureel samen leven

is zelden een makkelijke opgave. Tijdens de jaarlijkse bijeenkomsten Kleurrijk Religieus Leven is veel gesproken over de haken en ogen van de internationalisering van het religieuze leven. Internationalisering van een gemeenschap is een ingrijpend proces voor alle betrokkenen en kost veel: aan inzet, flexibiliteit, communicatie, geld, tijd.

De religieuze presentie in stand houden

Op één punt lopen de meningen van de buitenlandse religieuzen en Nederlandse religieuzen duidelijk uiteen. Waar de eerste groep vaak hecht aan het in stand houden van het moederhuis, van de religieuze presentie in het land van oorsprong van de congregatie, staan de meeste Nederlanders op het standpunt dat het zinloos is kunstmatig een vorm van religieus leven in stand te houden die zijn langste tijd heeft gehad. Als het daarom gaat, is het uitnodigen van buitenlanders geen optie. Wij verdwijnen hier, we hebben ons erbij neergelegd dat nog maar weinig kan, merkte een pater op. Een ander,

een pater met lange missionaire ervaring in Indonesië, wees op het gevaar van schuld uit dankbaarheid dat diep verankerd zit in veel Aziatische culturen.

Vorming tot interculturaliteit

De Comboni-pater Fernando Domingues sprak tijdens het SEDOS-seminar over een kwaliteit van veel missionarissen die hij aanduidde met 'de derde cultuur'. Ze passen niet meer helemaal binnen de cultuur waar ze vandaan komen en hebben zich leren passen binnen een andere cultuur, die echter nooit geheel de hunne zal worden. Zij beschikken over een culturele flexibiliteit die van grote waarde kan zijn in de huidige multiculturele setting. Met hun buitenlandse ervaring weten ze te relativeren en kritisch te staan ten opzichte van de eigen cultuur. De Hollandse neiging om alles beter te weten, is tot aanvaardbare proporties terug gebracht. En juist daarom zijn veel teruggekeerde missionarissen te vinden in allerlei vormen van intercultureel pastoraat en diakonie. Een kanttekening die men hierbij maakte is dat het van belang is goed geworteld te zijn in een bepaalde cultuur, voordat men de stap maakt naar een andere cultuur. 'Wie in alle richtingen open staat, is niet dicht.'

Tijdens het SEDOS-seminar is vooral gesproken over de initiële vorming van kandidaten en het belang om hen te leren omgaan met verschillende culturen. Vorming van nieuwe leden is in Nederland slechts heel beperkt van toepassing. Maar vorming is uiteraard iets wat levenslang doorgaat. Een van de gespreksvragen op 21 juni luidde dan ook: welke implicaties

hebben multiculturele samenleving en kerk voor de (initiële of voortgezette) vorming binnen onze instituten? De deelnemers erkenden het belang van interculturele vaardigheden. In zijn algemeenheid werd gewezen op het belang van kwaliteiten als: openheid, de moed om nieuwe wegen in te slaan, respect voor de cultuur en gewoonten van anderen. Ook genoemd werden zelfverzekerdheid, vertrouwen in zichzelf, zelfstandigheid. Voor buitenlandse religieuzen die naar Nederland komen is het leren van de taal de eerste prioriteit. Zonder taal is geen communicatie mogelijk. Maar, zo werd opgemerkt, het vergroten van taalvaardigheden moet ook een punt van aandacht zijn binnen de voortgezette vorming van Nederlandse religieuzen.

Door en onder alle gesprekken heen speelde de vraag naar de toekomst van het religieuze leven in Nederland een rol. Het zal anders zijn dan voorheen en hoe het worden zal weten we niet. En wat zich in Nederland afspeelt kan ook van grote betekenis zijn voor religieuzen uit andere delen van de wereld. Iemand wees erop dat secularisatie overal speelt. Wat dat betreft kan het goed zijn voor religieuzen uit het Zuiden om daar hier eens aan te proeven.

Gerard Moorman

Religieus leven

Vasthouden, volhouden en vrucht dragen

175 jaar scmm



Geschiedenis

De Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid zijn op 23 november 1832 door pastoor Joannes Zwijsen gesticht. Pastoor Zwijsen was geraakt door de concrete noden van zijn parochianen. Daarom stichtte hij twee congregaties: de Zusters van Liefde (1832) en de Fraters van Barmhartigheid (1844). Het doel van beide congregaties was om zich in Tilburg in te zetten op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg ten behoeve van de arme bevolking. Joannes Zwijsen begon de Congregatie van de Zusters van Liefde met drie begijnen, die begonnen te werken voor de armen vanuit een kleine woning aan de Piusstraat in Tilburg. Toen Zwijsen in 1877 overleed telde de congregatie ongeveer 1500 leden en had deze zich uitgebreid tot over de grenzen van Nederland, in België (1840), Engeland en Wales (1861) en de Verenigde Staten (1874). Naast het geven van onderwijs zetten de zusters zich ook in voor de zorg voor weeskinderen, bejaarden en gehandicapten en voor de verpleging van zieken in Nederland en elders.

De Zusters van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid, beter bekend als de Zusters van Liefde van Tilburg, vieren dit jaar hun 175-jarig bestaan. Het jubileumjaar staat in het teken van spiritualiteit en zending in deze tijd: barmhartigheid, eenvoud, gastvrijheid en gerechtigheid NU, dit alles vanuit een toegewijd leven: aan God en de mensen. De laatste jaren wordt ook steeds meer aandacht besteed aan mensenrechten en menselijke waardigheid, evenals aan vrede en aan het milieu (zoals destijds benadrukt werd in het Conciliair Proces). Zr Rosa Olaerts en zr Marie-Thérèse Brinkmann, respectievelijk generale en provinciale overste, informeerden ons over de activiteiten in het kader van dit jubileumjaar. Ze vertellen eveneens over de initiatieven om het feest te vieren, zoals een schitterende documentaire van Jeroen Neus en Carine van Vugt over het zusterleven en een spannend boekje van Charles van Leeuwen over het religieuze leven vandaag de dag.

Diversiteit

Op 1 januari 2007 telde de congregatie ongeveer 850 zusters, wonend en werkend in Nederland, België, Engeland, Ierland, Italië, de Verenigde Staten, Brazilië, Suriname, Indonesië, Oost-Timor en de Filippijnen. De congregatie zou zich internationaal mogen noemen. Het is een uitdaging om de diversiteit van het religieuze leven in deze gebieden te respecteren en tegelijkertijd de eenheid te bewaren. Enerzijds is er sprake van een steeds verdergaande vergrijzing van een groot gedeelte van de congregatie met alle gevolgen van dien en anderzijds is er het jonge elan van de gebieden, waar de congregatie groeiende is. In de Derde Wereld, waar de gemiddelde leeftijd van de zusters veel lager ligt, werken ze nog volop in eigentijdse projecten in de zorg, in het onderwijs en in de opvang van kinderen. Wat overal is gebeven is

de gezamenlijke inspanning om op te komen voor de minstbedeelden in de samenleving. Het uitstippelen van beleid gericht op een verantwoorde beleving van het religieuze leven nu en onder zo verschillende omstandigheden vormt een grote uitdaging. Veel zusters herinneren zich de discussies naar aanleiding van de bijeenkomst in Dublin over het thema van de geloftenbeleving in deze tijd. Diarmuid O'Murchu msc heeft hierin een verhelderende rol gespeeld. Hij benadrukte het tijdsgebonden karakter van de vorm van het kloosterleven waarmee wij vertrouwd zijn geraakt. De beleving van de geloften is aldoor aan verandering onderhevig. Nu staan religieuzen aan het begin van een nieuw millennium en dat vraagt om een andere benadering van het kloosterleven. Niet in alle landen worden dezelfde vragen gesteld aan de beleving van het

religieuze leven en dat hoeft ook niet, als er maar respect is voor elkaars beleving.

Er wordt binnen de congregatie ook veel aandacht besteed aan vorming in de landen waar nog nieuwe kandidaten zijn, zoals in Brazilië, de Filippijnen en Indonesië. De situatie in de Nederlandse provincie, waar de gemiddelde leeftijd boven de tachtig jaar ligt, is zodanig dat je niet meer van vorming spreekt, maar van verdieping. In het jubeljaar dat de zusters wereldwijd op eigen manier en toch in onderlinge verbondenheid vieren zijn er tal van regionale accentverschillen.

Jubileumjaar

Op 23 november 2006, de Stichtingsdag, hebben de zusters hun jubileumjaar feestelijk ingeluid. Bij die aftrap is door het generaal bestuur een kalender gepresenteerd met veel

foto's van zusters in de verschillende landen. Bovendien verscheen het eerste nummer van het informatieblad ZUSTERS, uitgegeven door de Nederlandse Provincie. Het generaal gaf al langer een tijdschrift uit met actualiteiten en inkijkjes vanuit alle provincies: SCMM COMPASSION. Om in de aanloop naar het jubileum zoveel mogelijk zusters in Nederland en andere belangstellenden mee te nemen wordt er iedere 23e van de maand een woord- en beeldmeditatie uitgegeven, gemaakt door medezusters. De tekst van de meditatie voor augustus 2007 heeft als thema Aandachtig leven in de oogsttijd en sluit aan bij een passage uit Lucas 8, 15: Wat in goede aarde valt zijn zij die het woord met een goed en edel hart horen en vasthouden, die volhouden en vrucht dragen. Het slot van de overweging vormt de volgende strofe uit een gedicht van Adriaan Roland Holst:

*Ik zal de halmen niet
meer zien.
Noch binden ooit
de volle schoven,
maar doe mij in de
oogst geloven
waarvoor ik dien*

Alle beeldmeditaties zijn te vinden op de website van de zusters (www.scmm.nl). In het kader van het 175-jarig bestaan heeft het Generaal Bestuur een documentaire laten maken. De film brengt in beeld wie de Zusters van Liefde zijn, zowel in het verleden als nu. Naast aandacht voor de historie legt de film een verbinding tussen zusters in Nederland en elders. Er komen zeven zusters aan het woord, die wezenlijke elementen laten zien uit het leven van de zusters. De interviews worden afgewis-

seld met beelden van verschillende momenten van de dag, die voor alle zusters wereldwijd steeds terugkomen. Eind mei zijn de eerste opnames gemaakt in het Provinciaal aan de Oude Dijk en in Huize Mater Misericordiae in Tilburg. Begin juni vertrok de filmploeg naar de Filipijnen, Indonesië en Brazilië om daar aan de slag te gaan. Via het weblog op www.scmm175.info kan men enkele voorproefjes van deze documentaire bekijken. De presentatie van de film vindt plaats op 23 november en daarna zal deze op diverse plaatsen vertoond worden.

Feestelijke bijeenkomst voor de zusters in Nederland

Alle voorbereidingen, die in het voorafgaande genoemd zijn, zullen uitmonden in een gemeenschappelijke viering op 23 november dit jaar. In het programma voor die dag komen elementen uit verleden, heden en toekomst serieus en speels ter sprake. Deels is het nog een verrassing hoe dat precies gebeuren zal. Duidelijk is al wel dat Charles van Leeuwen een nieuw boek ten doop zal houden, dat speciaal voor deze gelegenheid geschreven is: *Liefde in je naam*. Hierin maakt hij in een serie korte, meditatieve teksten de balans op van 175 jaar zuster-geschiedenis en de veranderingen die daarin hebben plaatsgevonden. Hij beschrijft het effect van de vernieuwingen die werden ingegeven door het Vaticaans Concilie en de veranderde tijdgeest: ze kwamen tegemoet aan vragen die diep in de zusters leefden, maar hebben weer nieuwe vragen met zich meegebracht. *Liefde in je naam* is een eerlijk en uitdagend pamflet, dat niet alleen terugblijkt op vroeger, maar ook een warm pleidooi is voor voortzetting, vernieuwing en herbronning van het

religieuze leven. De teksten werken als een spiegel voor de lezer!

Zo staat er bijvoorbeeld de wonderlijke vraag:

*Kun je je voorstellen
dat er meer dan tienduizend vrouwen
zijn geweest
die ons zusterleven hebben omarmd
en voor de barmhartigheid gekozen?
Heel gewone en bijzondere zusters
die allen hun kap
net iets anders droegen.*

Het is inderdaad onvoorstelbaar: zoveel zusters die met elkaar een missie en een zending delen. Eén van hart in alle verscheidenheid. Dat belooft een mooi feest te worden eind november.

- Op de site www.scmm.nl vindt u veel informatie over de zusters en over de beide musea, die in het Moederhuis aan de Oude Dijk in Tilburg zijn ondergebracht. Het ene belicht de geschiedenis en in het andere worden de beelden van zr Jesualda Kwanten gepresenteerd.
- Weblog www.scmm175.info over de totstandkoming van de film.
- Website generaal: www.sistersofcharity.net
- Dolly Verhoeven en Annemiek van der Veen. *En toch verschillend. Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw Moeder van Barmhartigheid*. Hilversum: Uitgeverij Verloren. ISBN 90-6550-868-6.
- Charles van Leeuwen. *Liefde in je naam*. Nijmegen: 2007 Valkhof Pers. 64 bladzijden. ISBN 978-90-812289-1-6. Een serie korte, meditatieve teksten die terugkijken op 175 jaar zuster-geschiedenis en tegelijk een warm pleidooi houden voor voortzetting, vernieuwing en herbronning van het religieuze leven.

Missionaire presentie en de traditie van de Foucauld

Tijdens de algemene vergadering van de KNR op 14 juni jl. presenteerde het CMBR haar derde brochure in de serie 'Op zoek naar sporen van God'. Onderwerp van de nieuwe brochure is missionaire presentie. In de vorige CMBR-brochure werd 'presentie' een van de krachtlijnen van de missie van nu genoemd. En als je het over missionaire presentie hebt, kun je niet heen om de figuur van Charles de Foucauld (1858 – 1916). Hij en de geestelijke familie van congregaties en lekenbewegingen die zich op zijn voorbeeld baseren, zijn baanbrekend geweest voor de ontwikkeling van nieuwe manieren om als christen aanwezig te zijn onder de armsten en onder mensen met een ander geloof of cultuur. Het CMBR heeft de betekenis en de actualiteit van hun traditie uitgediept. Gerard Moorman, secretaris van het CMBR en mede-auteur van de nieuwe brochure, geeft een toelichting bij de nieuwe brochure, waarbij hij ook zijn persoonlijke betrokkenheid bij het onderwerp ter sprake brengt.

Als een graankorrel

Toen ik in de jaren tachtig theologie studeerde, was Charles de Foucauld bij de meeste van mijn medestudenten nauwelijks bekend. Als je zijn naam liet vallen, dan wilde men het nog wel eens hebben over 'die Franse filosoof' (daarmee verwijzend naar Michel Foucault), maar broeder Charles zelf was behoorlijk onbekend. Zelf kwam ik hem op het spoor via de boeken van Carlo Caretto, een kleine broeder van het Evangelie, die

in die periode een aantal populaire geestelijke boeken schreef. En ik raakte onder de indruk van het ideaal van een religieus leven dat wordt geleid temidden van de armsten, en grotendeels onder dezelfde omstandigheden als de armsten. Het heeft me toen verbaasd dat Charles de Foucauld wel bekend was bij de oudere generaties van katholieken, maar ook dan eigenlijk alleen onder kenners: pastores, theologen en religieuzen. De boeken van René Voillaume, die in 1933 de eerste gemeenschap van kleine broeders stichtte in Algerije, werden in de jaren vijftig veel en graag werden gelezen binnen religieuze gemeenschappen. Maar na de jaren zestig leek er in Nederland een stilte te vallen over deze vorm van religieus leven, over deze vorm van missionaire presentie. Het feit dat er al sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw een onafgebroken presentie van kleine zusters en broeders in Nederland is - in de Haagse Schilderswijk, de Amsterdamse Jordaan, en vroeger ook in Heiloo en in Rotterdam Zuid - doorbrak deze stilte nauwelijks. Het beeld van de graankorrel die in de aarde moet vallen om vrucht te kunnen dragen, een beeld dat vaak wordt gebruikt voor Charles de Foucauld, is ook van toepassing op de kleine zusters en broeders. Zij leven hun leven tamelijk verborgen, vaak alleen bekend in kleine kringen van vrienden. Maar ik weet uit eigen ervaring dat deze gemeenschappen op degenen die wel ermee in aanraking komen een grote indruk maken. Ikzelf kwam in 1981

voor het eerst op de woonboot van de kleine zusters in Amsterdam voor de wekelijkse mis. Ze woonden midden in de Jordaan, kwetsbaar en gastvrij op hun in frisse kleuren geschilderde bootje. Het slag mensen dat de hele dag kwam aanwaaien varieerde enorm. Je trof er rasechte Jordanesen, studenten, religieuzen, daklozen en verslaafden, vaak allemaal gezellig bijeen met een bakje koffie of thee in de hand.

Missie zonder macht

Er is de laatste jaren in Nederland meer bekendheid gegroeid rond Charles de Foucauld. Toen duidelijk werd dat hij in 2005 zalig verklaard zou worden, verschenen in veel katholieke publicaties artikelen over hem. Als CMBR organiseerden we op 2 december 2005 een goed bezochte studiedag, in samenwerking met de kleine zusters in Nederland en het Nijmeegs Instituut voor Missiologie. Daar is toen een verslag van verschenen voor de deelnemers, die later ook is uitgegeven door het NIM in de serie 'NIM Occasional Papers': Missionaire presentie toen, nu en in de toekomst. Het verslag bevat een korte levensbeschrijving van Charles de Foucauld, drie getuigenissen van mensen die proberen te leven in zijn voetstappen en tenslotte een toespraak van Frans Wijsen over aspecten van de spiritualiteit van de Foucauld die hij van belang acht voor de toekomst. Toch besloot het CMBR om daarnaast ook een nieuwe brochure uit te brengen over missionaire presentie en de traditie van Charles

de Foucauld. Missionaire presentie raakt volgens het CMBR aan het hart van de missie van nu. In de tweede brochure van 'Op zoek naar sporen van God', dat handelt over de toekomst van de missionaire beweging, schreven we in een concluderend hoofdstuk: 'Missie in de 21e eeuw zal veel meer dan voorheen een 'missie zonder macht' zijn. Het 'zijn' treedt in de missie steeds meer op de voorgrond, in plaats van het doen. In dat present-zijn schuilt een grote kracht, die missionaire werkers gebruiken om de stem van hen die niet gehoord worden te laten klinken in de rest van de menselijke gemeenschap. Deze twee krachtlijnen, presentie en spreekbuis zijn, tekenen de missie van nu, zij wijzen een weg en geven de missionaire beweging een nieuwe dynamiek voor de toekomst.'

Vader van de presentie

In de nieuwe brochure hebben we de lijn van presentie verder uitgewerkt en verdiept. Het lag voor de hand om daarbij terug te grijpen op de figuur van Charles de Foucauld. Want hoe je het ook wendt of keert: het voorbeeld van Charles de Foucauld heeft grote invloed gehad op de ontwikkeling van wat nu het presentie-model van missie wordt genoemd. De zaligverklaring van de Foucauld kan gezien worden als een officiële erkenning vanuit de kerk van deze manier om

christen te zijn onder de armsten en onder mensen met een ander geloof. Zoals de kerkhistoricus Peter Nissen opmerkte tijdens de bovengenoemde studiedag in 2005, is een zaligverklaring een legitimatie van een bestaande praktijk. Iemand wordt zalig omdat hij een voorbeeld is voor anderen en omdat hij nagevolgd wordt door mensen die aan zijn leven inspiratie ontleen.

De spanning tussen 'zijn' en 'doen'

Het doel van het nieuwe visiestuk is om de betekenis aan te geven voor ons hier en nu, van de vorm van missionaire presentie zoals die is gegroeid binnen de geestelijke familie van de Foucauld. Daarom begint de brochure met het schetsen van enkele belangrijke ontwikkelingen die aan het begin van de 21e eeuw de context vormen voor missionaire presentie. In het tweede hoofdstuk worden aspecten belicht van de Foucauldiaanse spiritualiteit en worden voorbeelden gegeven van hoe wij die aspecten vorm gegeven zien, binnen en buiten de familie van de Foucauld. In het derde hoofdstuk worden enkele dilemma's verwoord die spelen binnen de spanningsvelden van 'zijn' en 'doen', tussen gebed en actie, tussen het je invoegen in de wereld van de ander en het behouden van de eigen identiteit.

Achterin de brochure zijn ditmaal gespreksvragen opgenomen die bedoeld zijn om dieper in te gaan op deze spanningsvelden. Ze dagen de lezer uit om zelf verder na te denken over missionaire presentie en de spanningsvelden op het eigen leven te betrekken. Maar naast het persoonlijke gebruik, zijn ze vooral bedoeld als opstap voor een gesprek in kleine groepen, om met elkaar na te denken over wat de eigen missie is geweest en nu is. De vragen zijn geformuleerd met het oog op gesprekken in gemeenschappen van religieuzen. Maar ze kunnen ook door andere groepen worden gebruikt, wellicht in iets gewijzigde vorm. Monique de Bree, een buurtpastor in Utrecht, was een van degenen die de brochure in concept heeft gelezen en becommentarieerd. Ze vertelde dat het haar goed deed te weten dat ze 'op de schouders staat van anderen', zoals ze dat verwoordde. Ze beseft dat ze staat in een langere traditie, een eerbiedwaardige traditie zelfs gezien de zaligverklaring. Als de brochure mensen als haar en het soort werk dat zij doen een steun in de rug weet te geven, is de brochure wat het CMBR betreft in haar opzet geslaagd.

Gerard Moorman

Op zoek naar sporen van God – deel III,

visiestuk van het CMBR over missionaire presentie en de traditie van Charles de Foucauld.

Redactie: Anne-Marieke Koot en Gerard Moorman.

De brochure kan besteld worden bij het secretariaat CMBR voor € 6,- (inclusief verzending).

De auteurs van de brochure zijn desgewenst bereid om een bijdrage te leveren aan bijeenkomsten rond het onderwerp van missionaire presentie en Charles de Foucauld.

U kunt hierover contact opnemen met het CMBR, T: 070 – 313 67 81 of E: cmbr@cmc.nu

“Waar zullen we brood halen?”

Gedachten over herbronning (9)

De publieksmanifestaties die 2000 jaar geleden rond Jezus ontstonden, waren veel spontaner dan het congres dat de KNR op 3 oktober organiseert. Er werden geen folders gedrukt, er was geen sprake van inschrijvingsprocedures, er waren geen stoelen die gereserveerd konden worden en ook de catering werd opgelost door maar wat te improviseren. De kosten vielen dan ook heel wat lager uit, ook al was het bezoekersaantal veel hoger – vijfduizend volgens het verhaal dat we hier afdrukken.

¹ Enige tijd later stak Jezus het meer van Galilea over, ook het meer van Tiberias genoemd. ² Een grote massa mensen volgde Hem omdat ze de tekenen gezien hadden die Hij aan de zieken verrichtte. ³ Jezus trok het gebergte in en ging daar zitten met zijn leerlingen. ⁴ Het was kort voor het Joodse paasfeest. ⁵ Toen Jezus zijn ogen opsloeg en zag dat er een massa mensen naar Hem toestroomde, zei Hij tegen Filippus: 'Waar zullen we brood halen om al die mensen te eten te geven?' ⁶ Dit zei Hij bij wijze van proef; Hij wist zelf wel wat Hij ging doen. ⁷ Filippus antwoordde: 'Zelfs als we voor tweehonderd denariën brood kopen, is dat niet genoeg om ieder ook maar een klein stukje te geven.' ⁸ Een van zijn leerlingen, Andreas, de broer van Simon Petrus, merkte op: ⁹ 'Er is hier een jongen die vijf gerstebroden en twee gedroogde visjes bij zich heeft; maar wat hebben we daaraan voor zo'n aantal?' ¹⁰ Hierop zei Jezus: 'Zeg tegen de mensen dat

ze moeten gaan zitten.' Er was daar veel gras en ze gingen dus zitten; er waren ongeveer vijfduizend mannen. ¹¹ Daarop nam Jezus de broden, en na het uitspreken van het dankgebed deelde Hij ze uit onder de aanwezigen, en zo ook de vissen, zoveel ze maar wilden. ¹² Nadat ze volop hadden kunnen eten zei Hij tegen zijn leerlingen: 'Verzamel nu de overgebleven brokken, zodat er niets verloren gaat.' ¹³ Ze verzamelden ze dus: twaalf korven vulden ze met brokken die van de vijf gerstebroden na de spijziging waren overgebleven. ¹⁴ Bij het zien van het teken dat Jezus verricht had, zeiden de mensen: 'Dit is ongetwijfeld de profeet die in de wereld komen zou.' ¹⁵ Omdat Jezus doorhad dat ze Hem met alle geweld gingen meenemen en tot koning uitroepen, trok Hij zich weer, geheel alleen, in het gebergte terug.

(Johannes 6,1-15)

Omdat ze de tekenen gezien hadden

“Waar zullen we brood halen om al die mensen te eten te geven?” Met die vraag stelt Jezus in Johannes 6,5 een probleem aan de orde dat nogal uit de lucht komt vallen. Een grote menigte volgt hem naar een eenzame plaats. Hij heeft daar niet om gevraagd en ook hebben die mensen hem niet om brood gevraagd. Het is daarom ronduit verrassend hoe Jezus zich hier plotseling druk lijkt te gaan maken om hun voeding. Eigenlijk kwamen al die mensen

misschien zelfs wel ongelegen. Hij zocht – zoals wel vaker – juist een eenzame plaats op om even met zijn leerlingen alleen te zijn. Na afloop, zo staat er, trok hij zich zelfs “geheel alleen, in het gebergte terug” (Joh. 6,15). Wat opvalt in de manier waarop Johannes ons dit verhaal vertelt, is dat er geen sprake is van verkondiging. Eigenlijk zou je een dergelijk tafereel verwachten na een moment van langdurig onderricht. Lucas (9,11) en Marcus (6,34) vertellen het in hun versie van het verhaal in ieder geval zo. Bij Johannes is dat echter niet aan

de orde. Meteen op het moment van de komst van deze menigte wordt de vraag naar hun voeding al gesteld. Kennelijk is dat toch hetgeen waar het hier om draait. Het is dus vreemd gesteld met dit publiekscongres van Jezus. Komen de mensen wel voor dat waar het hem om gaat, voor zijn boodschap? Vers 2 zou ons de indruk kunnen geven dat dat inderdaad niet het geval is, want deze massa “volgde Hem omdat ze de tekenen gezien hadden die Hij aan de zieken verrichtte.” Het lijkt een soort tweederangs motief en de

neiging ontstaat om te denken dat bij deze mensen niet 'het ware geloof' in Jezus de drijfveer is, maar iets dat we in onze tijd al snel in de hoek zetten van bijgeloof, New Age of consumptieve religiositeit. Toch diskwalificeert Jezus hen niet, ook al krijgen ze een erg consumptief antwoord. Ze worden gevoed op zo'n manier dat het hen nog lang zal heugen. Tot op de dag van vandaag wordt ons hun verhaal doorverteld.

Bij Johannes hebben tekenen een positieve rol in het tot geloof komen. Dat zien we al bij het eerste teken dat Jezus verrichtte, bij de bruiloft in Kana:

Dat was het begin van Jezus' tekenen, te Kana in Galilea. Hij openbaarde zijn heerlijkheid en zijn leerlingen geloofden in Hem.

Deze tekenen openbaren 'zijn heerlijkheid', zijn be-teken-is. Ze helpen ons om hem werkelijk te leren kennen. Al meteen aan het begin van zijn optreden, plaatst dit wonder van Kana hem bijvoorbeeld in het perspectief van de Messiasverwachting, waarin vaak de beelden 'bruiloft' en 'overvloedige wijn' een rol speelden, zoals in de onderstaande woorden. *"Ik neem u als mijn bruid, voor altijd, als mijn bruid, in recht en gerechtigheid, in goedheid en mededogen, als mijn bruid, in trouw: dan zult u de heer leren kennen."* (Hosea 2,21-22)

"De heer van de machten richt op deze berg voor alle volken een feestmaal aan met uitgelezen gerechten, een feestmaal met belegen wijnen, verrukkelijke, uitgelezen gerechten, belegen, gelouterde wijnen." (Jesaja 25,6)

Deze Hosea-tekst maakt duidelijk, dat "De heer leren kennen" een feest op zich is, dat als het goed is het begin inluidt van een duurzame en intieme relatie.

Zover was de menigte die op Jezus afkwam nog niet. Men kwam hem achterna om de tekenen die hij had bewerkt aan de zieken (Joh 6,2), niet om een band met hem aan te gaan. Het is dan ook treffend hoe Jezus hier een wending geeft aan het verhaal en hen iets begint te geven waar ze niet om vragen. Ze krijgen voeding naar behoefte: *"Daarop nam Jezus de broden, en na het uitspreken van het dankgebed deelde Hij ze uit onder de aanwezigen, en zo ook de vissen, zoveel ze maar wilden."* (Joh 6,11)

Wordt dat niet veel te duur?

Filippus had zo zijn bedenkingen bij de gedachte van Jezus om deze massa te voeden. Zelfs tweehonderd denariën (tweehonderd daglonen, dus ruim zes maandsalarissen) zijn hiervoor niet genoeg: *Filippus antwoordde: 'Zelfs als we voor tweehonderd denariën brood kopen, is dat niet genoeg om ieder ook maar een klein stukje te geven.'* (Joh 6,7) Dergelijke overwegingen rond de kosten gelden natuurlijk ook in onze tijd, zeker bij de organisatie van zoiets als een publieksmanifestatie. Jezus gaat er in onze tekst niet op in. Hij laat het antwoord van Filippus rustig in de lucht hangen, zo lijkt het. De vraag wat het mag kosten, wordt op een totaal andere manier benaderd.

Ook op dit punt klinken teksten uit het Oude Testament op de achtergrond mee. Ze kunnen ons helpen om dicht bij de kern te komen. In Jesaja 55 wordt de heilsverwachting geschilderd met beelden van verzadigd worden met voldoende drinken en eten uit Zijn hand. Geld speelt daarbij geen rol, althans geld voor brood in materiele zin:

¹ *Kom, wie dorst heeft, hier is water; en allen die geen geld hebt, kom, koop koren en eet zonder geld, en drink wijn en melk zonder betaling.*

² *Waarom besteedt u geld aan wat geen brood is, en loon aan iets dat niet verzadigt? Luister aandachtig naar Mij, en u zult eten wat goed is, en uw honger stillen met uitgelezen spijs.*

³ *Buig uw oor en kom naar Mij, luister en u zult leven; een eeuwig verbond zal Ik met u sluiten, de gunstbewijzen die Ik aan David heb gezworen. (...)*

⁶ *Zoek de heer, nu Hij te vinden is, roep Hem aan: Hij is dichtbij.* (Js 55,1-6)

Deze tekst laat geen ruimte voor misverstanden. Leven uit Zijn Woord en naar Zijn verbond moet ons voedsel zijn: *"Luister aandachtig naar Mij, en u zult eten wat goed is"*. (Js 55,2) Dit is het type voedsel dat voor geen geld te koop is en dat verzadigt zoals geen brood dat kan.

Jesaja schrijft hier tegen de achtergrond van de terugkeer uit de Babylonische ballingschap. Een typisch moment van herbronning in de geschiedenis van Israel. Hij benadrukt dat deze terugkeer niet alleen een weer naar huis gaan moet inhouden, maar ook een zich weer toewenden van het volk naar zijn God. Een spirituele thuiskomst:

De goddeloze moet zijn weg verlaten, de boosdoener zijn gedachten, en terugkeren naar de heer, die zich over hem ontfermen zal; naar onze God, want Hij vergeeft rijkelijk. (Js 55,7)

Voor dit "terugkeren naar de heer", voor deze weg van herbronning, geeft hij een oersimpel recept. Ga weer leven vanuit de bronnen die het fundament vormen van het verbond en daarmee de spil van de identiteit van Israel, het woord van God:

Buig uw oor en kom naar Mij, luister en u zult leven... (Js 55,3) Zoek de heer, nu Hij te vinden is, roep Hem aan: Hij is dichtbij. (Js 55,6)

Hij is dichtbij

De gedachte 'Hij is dichtbij', lijkt ook bij de menigte die Jezus volgde te hebben post gevat. Maar voortdurend spelen daar vragen doorheen over zijn identiteit. Wie is hij dan die ons hier zo nabij is? In vers 14 denkt men tot een conclusie te kunnen komen: *Bij het zien van het teken dat Jezus verricht had, zeiden de mensen: 'Dit is ongetwijfeld de profeet die in de wereld komen zou.'* (Joh. 6,14)

Jezus ziet dan de bui al hangen, waarna hij aan deze nabijheid een abrupt einde maakt. Hij trekt zich in de eenzaamheid terug:

Omdat Jezus doorhad dat ze Hem met alle geweld gingen meenemen en tot koning uitroepen, trok Hij zich weer, geheel alleen, in het gebergte terug. (Joh 6,15)

We worden hier geconfronteerd met de oermenselijke verleiding om God of Jezus in onze eigen kaders in te passen en zelf te bepalen wat hij is. Zou het helpen ons vooral te richten op de beleving van deze nabijheid zelf. Want misschien schuilt daarin wel de essentie: dat Hij die Is ons in Jezus nabij is.

Ik ben het brood om van te leven

Johannes helpt ons een handje bij de uitleg van wat hier gebeurt. Hij heeft in deze tekst allerlei eucharistische verwijzingen verstopt. Er wordt bijvoorbeeld gesproken van het ophanden zijn van *het Joodse paasfeest* (Joh 6,4), het nemen van de broden, *het uitspreken van het dankgebed* (eucharistias) en het *delen* (Joh 6,11). Dit verhaal grijpt vooruit naar het laatste avondmaal, waarin Jezus ons zichzelf

als voedsel geeft: *"Neem en eet, dit is mijn lichaam."* (Mt 26,26)

In die geest komt het tafereel waarover we hier lezen verderop in Johannes 6 tot een oplossing. De menigte volgt hem naar Kafarnaüm en daar ontstaat een gesprek rond het brood dat hij hen gaf. Daarin worden de volgende woorden gesproken: *Jezus hernam: 'Waarachtig, Ik verzeker u: niet Mozes heeft u het brood uit de hemel gegeven; mijn Vader is het die u het brood uit de hemel geeft, het echte. Want het brood dat God geeft, is Hij die uit de hemel neerdaalt en aan de wereld leven geeft.' 'Heer,' zeiden ze, 'geef ons dat brood dan, voor altijd.'*

Jezus antwoordde: 'Ik ben het brood om van te leven. Wie naar Mij toe komt krijgt geen honger meer, en wie in Mij gelooft krijgt nooit meer dorst.' (Joh 6,32-35; zie ook 6,48-51)

Er is maar één zinvol antwoord mogelijk op de vraag "Waar zullen we brood halen om al die mensen te eten te geven?" Hij zelf is dat brood. En dat brengt ons meteen terug bij de vraag van de kosten van het voeden van al deze mensen. Hij gaf er zijn leven voor, de allerhoogste prijs.

Op een heel bijzondere manier is daardoor ook het verhaal van de broodvermenigvuldiging een verhaal van herbronning. Hij heeft zichzelf tot bron gemaakt: *Wie naar Mij toe komt krijgt geen honger meer, en wie in Mij gelooft krijgt nooit meer dorst.* (Joh 6,35)

Vijf gerstebroden en twee gedroogde visjes

Herbronning houdt ook in: zelf bron durven worden. En zoals dat gold voor Jezus, geldt dat ook voor wie hem volgt, voor ons. Wat we te bieden hebben lijkt soms weinig voor te stellen in verhouding tot dat waar behoefte aan is. Maar Johannes

bezieet dat anders. Ook het weinige dat wij hebben en zijn, kan voedsel voor velen worden:

Een van zijn leerlingen, Andreas, de broer van Simon Petrus, merkte op: 'Er is hier een jongen die vijf gerstebroden en twee gedroogde visjes bij zich heeft; maar wat hebben we daaraan voor zo'n aantal?' (...) Daarop nam Jezus de broden, en na het uitspreken van het dankgebed deelde Hij ze uit onder de aanwezigen, en zo ook de vissen, zoveel ze maar wilden. (Joh. 6,8-9.11)

Jezus en de leerlingen delen hier uit van de vijf broden en twee vissen van een eenvoudige jongen. Hij stelt het weinige dat hij heeft ter beschikking om het te laten wegschenken. In de handen van Jezus en onder Zijn zegening wordt ook dat wat wij hebben en zijn tot levend brood.

Misschien is dat ook wel het wezen van religieus leven: dat we met Hem verbonden zijn en onszelf uit Zijn handen laten wegschenken en uitdelen.

Dat brengt ons ook weer terug van het 'publiekscongres' van Jezus naar de manifestatie van 3 oktober. Doel van dit gebeuren is de presentatie van onze tradities van religieus leven, als een rijke bron waar ook anderen uit kunnen putten om "hun eigen spiritualiteit in werk en leven vorm te geven".

Kan ons leven antwoorden bieden op het verlangen van anderen naar stilte, verbondenheid en bezieling? Dat kan. Maar wat Johannes ons daarover leert, is dat dit sterk afhangt van de vraag of wij daarin zelf in nauwe verbondenheid leven met onze eigen bronnen en met Hem die daarvan het centrum is.

Pierre Humblet

Agenda

Kleurrijk Religieus Leven 2007

Op **25 oktober 2007** vindt in het klooster van de Dochters van O.L. Vrouw van het Heilig Hart te Tilburg de jaarlijkse ontmoetingsdag plaats voor de buitenlandse religieuzen die in Nederland leven, en hun Nederlandse mede-religieuzen. Titel van de bijeenkomst is: *Religieus leven in een seculariserende samenleving*. Pater Tjeu Timmermans o.carm., zal tijdens de ochtend ingaan op de moeilijkheden én kansen van de seculariserende samenleving. In de middag is er gelegenheid om in kleine groepen met elkaar door te praten over dit onderwerp. Maar daarnaast zal er ook tijd zijn om elkaar informeel te ontmoeten en samen het geloof te vieren. Geïnteresseerden kunnen zich nog aanmelden bij het secretariaat van het CMBR.

Symposium 'Het bestaansrecht van boeren-en tuindersgezinnen'

Op **vrijdag 2 november 2007** wordt in De Schakel te Nijkerk een boek aangeboden: *Levensverhalen van boeren en tuindersgezinnen* van Hetty Doeze Jager. De dag wordt georganiseerd door de Werkgroep Landbouw en Inkomen en Zorg Om Boer en Tuinder.

Studiemiddag vluchtelingen

Het Netwerk van religieuzen voor vluchtelingen (NRV) organiseert op **woensdag 14 november** een studiemiddag over de vluchtelingen- en vreemdelingenproblematiek.

Locatie: klooster Marienburg te 's-Hertogenbosch.

Aanmelden: bureau KNR, ter attentie van mw T. Kuster, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch.

Ontmoetingsdag over geschiedenis religieuze instituten

Stichting Echo organiseert voor de derde keer een ontmoetingsdag voor historici en anderen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van orden en congregaties in Nederland in de negentiende en twintigste eeuw. De bijeenkomst zal plaatsvinden op **vrijdag 16 november 2007** in Klooster Sint Aegten, erfgoedcentrum Nederlands kloosterleven, in Sint Agatha bij Cuijk.

Plaats: Erfgoedcentrum Klooster Sint Aegten

Organisatie: Stichting Echo in samenwerking met Erfgoedcentrum Klooster Sint Aegten.

Informatie: www.stichting-echo.nl, of: (026) 321 31 02, of: info@stichting-echo.nl.

Besturendag WRGV

De altijd druk bezochte 'Besturendag' van het Werkverband van Religieuzen voor Gerechtigheid en Vrede (WRGV) zal het komend jaar in het teken staan van geld. Wie nu denkt dat de religieuzen wel weer op hun giftenbeleid zullen worden aangesproken, heeft het mis. Er is meer te zeggen over geld. Geld vraagt meer fundamentele keuzes dan alleen de keuze van de goede doelen. De manier waarop we met ons geld omgaan zegt ook iets over hoe we met ons leven omgaan en over de doelen die we daar in stellen, de ambities die we willen waarmaken.

Datum: 23 januari 2008.

Thema: De tekenwaarde van ons financieel beleid.